Radu Mihai CRIŞAN
doctor în economie – specializarea «Istoria gândirii economice»

TOTUL PENTRU HRISTOS!

TESTAMENTUL POLITIC AL LUI NICOLAE IORGA

Cartea™ Universitară

BUCUREŞTI
2006

Editura Cartea Universitară
Str. Hiramului, nr.11, sector 2, Bucureşti
Tel./fax: 021-320 63 90
e-mail: cartea.universitara@pcnet.ro,
www.carteauniversitara.ro

Editură acreditată de *Ministerul Educaţiei şi Cercetării* prin
Consiliul Naţional al Cercetării Ştiinţifice din Învăţământul Superior.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
CRIŞAN, RADU MIHAI
Totul pentru Hristos! : Testamentul politic al lui Nicolae Iorga / Radu Mihai Crişan. – Bucureşti : Cartea Universitară, 2006
Bibliogr.
ISBN (10) 973-731-402-6 ; ISBN (13) 978-973-731-402-4

94(498) Iorga,N.
929 Iorga,N.

ISBN (10) 973-731-402-6 ; ISBN (13) 978-973-731-402-4

Săgeata adevărului se înfige în tine, minciuna ce ți s-a aruncat cade în noroi la picioarele tale.

Nicolae IORGA,

Cugetări, pag. 149

CUPRINS

Singur Doamne, doar Tu eşti fără de păcat

După părerea mea, nu sunt nici antisemit şi nici filosemit; nici xenofob şi nici xenofil; nici şovin şi nici renegat.

Mărturisesc, alături de apostoli, că «singur Doamne, doar Tu eşti fără de păcat» şi îmi repugnă organic atât să ridic în slăvi, cât şi să arunc anatema.

Şi-aceasta cu-atât mai mult când este vorba de personalităţi şi de evenimente istorice asupra cărora am deplina conştiinţă a nedesăvârşirii cunoaşterii mele.

Cred nestrămutat în partea sublimă a sufletului fiecăruia dintre noi şi credinţa aceasta este primul şi ultimul gând care m-a îndemnat să redactez această restituire morală.

Fireşte, fiece testament politic este expresia icoanei unei spiritualităţi. Această spiritualitate este amprentată, în situaţii precum cea de faţă, inclusiv de contactul cu aspecte extrem de sensibile.

Aşadar, se-nţelege de la sine că pertinenţa oricărei străduinţe restitutive în domeniu este condiţionată de integrarea respectivelor aspecte în demersul investigativ. Bineînţeles, cu onestitate şi cuviincioşie, nepătimaş şi fără nici cea mai mică idee preconcepută.

Este tocmai ceea ce m-am străduit din răsputeri să fac, este miza prezenţei în lucrare a unor citate nici pe departe comode.

Amin.

Nicolae IORGA.
TOTUL PENTRU HRISTOS!

(Testamentul politic al lui Nicolae Iorga)

Nu voim a fi un stat modern oarecare, de o precocitate şi îndrăzneală care să uimească lumea. **Având conştiinţă de ceea ce suntem, simţindu-ne români mai mult decât coborâtori ai romanilor şi chiar decât cetăţeni ai României,** *voim, în cea mai strânsă legătură cu tot ceea ce a fost sănătos în trecut să clădim cu mijloace româneşti civilizaţia românească pentru toţi românii*.

Singura chestiune care trebuie imediat resolvată, prin braţele unite ale noastre e dreptul Românimii de a se impune ca stăpână în orice colţ al pământului pe care l-a locuit, l-a fructificat prin munca ei şi l-a adăpat cu sudorile şi sângele ei şi al străbunilor.

A venit timpul să facem aici la noi politica noastră naţională, să întrebuinţăm în viaţa noastră naţională numai elementele naţionale, **să îndepărtăm pe străinul nefolositor, iar cu atât mai mult pe străinul pierzător, pe străinul ucigător şi pervertitor al neamului nostru.**

Iubitul mieu Neam Românesc,

„Viața unui neam este adeseori hotărâtă într-un chip decisiv şi fatal, căruia nu i se poate împotrivi, de către aria geografică pe care a trebuit să se dezvolte[1]"[2].

„Ură şi exagerare de sine au îndrumat până acum pana celor mai mulți dintre scriitorii istoriei românilor şi ce a rezultat de aici nu e greu de gâcit: numai păreri sucite, opuse adevărului, pe care neştiutorii şi le-au însuşit şi răspândit cu o grabă uimitoare.

---

[1] „Orice grup omenesc de caracter naţional suferă, fără să vrea, înrâurirea celui care l-a precedat pe acelaşi pământ, fiind nevoit să primească moştenirea aşa cum i se dă, cu datoriile sale şi cu câştigul ei, cu avantajele şi cu obligaţiile ei.
Rusia varegă şi bizantină se ridică după dispariţia jugului tătăresc într-un veşmânt care este cel al foştilor ei stăpâni şi face gesturile politice care-i sunt impuse de ameninţarea lor de neuitat. Ţarul era un han(;), ba chiar şi ortodoxia lui a luat un chip de cezarism laic ce venea din acelaşi loc.
Eliberându-te, imiţi fără să vrei pe cel al cărui jug l-ai scuturat. Lucrul odată creat nu mai piere ; el se transmite de la o naţiune la alta"., Nicolae Iorga, *Drama preistorică pe pământul românesc*, în Nicolae Iorga, *Locul românilor în istoria universală*, Ediție îngrijită de Radu Constantinescu, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, pag. 13, [L.R.I.U.]

[2] ibidem

Numai aşa a fost cu putinţă să se trâmbiţeze peste tot că românii n-ar fi de origine romană şi că, fără a lăsa vreo urmă, s-ar fi strămutat din ţinuturile de miazănoapte a Dunării spre sud, pentru a face loc ungurilor, care tocmai atunci se îndreptau încoace”[3].

„Ba(;) chiar un rector al Universităţii din Atena a susţinut că un popor de(;) milioane de ţărani ai cărui membri sunt legaţi prin aceeaşi limbă, acelaşi port, aceleaşi obiceiuri şi altele şi care în această privinţă înfăţişează aproape un *unicum* n-ar alcătui totuşi o naţiune proprie, ci numai un despreţuit amestec de popoare, menit unei apropiate peiri”[4].

„De cealaltă parte se desluşesc sunete nu mai puţin falşe, deşi cu totul opuse. Pentru unii dintre aceştia românii trec drept adevăraţii şi exclusivii urmaşi ai *romanilor* şi nu drept acei ai populaţiei romanice din Peninsula Balcanică; limba lor de astăzi ar trăda foarte bine – aşa spun ei – care li a fost singura obârşie; barbarii ar fi trecut fără urmă peste ei; aici ca şi dincolo, pe ţărmul drept ca şi pe cel stâng al Dunării ei s-ar fi susţinut neîntrerupt ca reprezintanţi ai vechii culturi; toate descoperirile vremurilor nouă întâi la ei s-ar fi ivit(;) şi tot ce se mai poate spune despre faimă.

Voci nepărtinitoare, în schimb, sunt puţine, dar se pot cita şi câteva de acestea.

---

[3] Nicolae Iorga, *Istoria poporului românesc*, Ediţie îngrijită de Georgeta Penelea, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, pag. 13, [I.P.R.]; Reproduce traducerea în limba română a lucrării în două volume: Nicolae Iorga, *Geschichte des Rümänischen Volkes in Rahmen seiner Staatsbildungen*, apărută la Gotha în 1905 în colecţia *Geschichte der Europäischen Staaten.* Traducerea a fost efectuată de Otilia Teodora Ionescu (Enache) şi s-a publicat sub egida Casei Şcoalelor astfel: vol. I, Tipografia *Cultura Neamului Românesc*, Bucureşti, 1922, vol. II, III, IV-lea la Aşezământul *Datina Românească* din Vălenii de Munte, cum urmează, II, 1925; III, 1925; IV, 1927

[4] ibidem

Ca orice om cult şi cu simţire normală îmi iubesc şi eu neamul. Dar acest sentiment nu are nimic a face cu istoria colonizării romane, cu măsurile împăratului Aurelian, cu împrejurările din statul bulgar sau român, cu felul propriu al întinderii ungureşti din Transilvania(;); îmi iubesc neamul pentru că e al mieu – şi atâta tot.

Dar pentru a scrie istorie n-am nevoie de iubire, nici de ură; îmi trebuiesc numai izvoare şi minte sănătoasă în atâta măsură, câtă e de nevoie pentru a le lumina”[5].

„Una din chestiunile care, din motive politice, au fost cel mai mult exploatate împotriva românilor, pentru a le tăgădui existenţa, în evul mediu timpuriu, - ei apărând, chipurile, printr-un fel de generaţie spontanee, mai târziu, de-a dreptul pe teritoriul pe care-l ocupă şi-l stăpânesc acum pe malul stâng al Dunării –, este cea a părăsirii Daciei traiane de către Aurelian, care ar fi pus să fie transportaţi în noua sa Dacie de pe malul drept înşişi provincialii, lăsând în seama barbarilor, goţilor, teritoriul evacuat, ca şi cum ar fi fost vreodată pe acest teritoriu o Goţie asemenea Franciei francilor, ori Lombardiei longobarzilor.

Încă de multă vreme, chiar fără a ţine seama de reprezentanţii şcolii ardelene din secolul XVIII[6], au fost înfăţişate argumente împotriva unei aserţiuni care se

---

[5] ibidem

[6] „şcoală «latinistă» a românilor din Transilvania, care admitea numai supravieţuirea femeilor unui masacru în masă, femei menite să fie măritate cu legionarii romani în retragere”., Nicolae Iorga, *Colonizarea Daciei şi sinteza de la Dunărea de Jos*, în [L.R.I.U.], pag. 31

bizuie, în afara unui rezumat târziu al lui Eutropiu[7], care prin el însuşi valorează aşa de puțin[8], pe un singur text, cel al istoriografului lui Aurelian, Flavius Vopiscus”[9].

---

[7] „Un retor, probabil lipsit de pregătire politică şi militară, căci nu există nici o dovadă că ar fi fost aceeaşi persoană cu cutare guvernator de provincie. El scrie în secolul al IV-lea, în a doua jumătate, şi adresează *Breviarum*-ul său, într-o vreme în care, cum se vede, se obişnuia cu predilecţie evocarea amintirilor, *Mansuetudinii Sale* Împăratului Valens, «dominus Valens, gothicus maximus, perpetuus Augustus», care l-a invitat să facă această muncă, de simplă compilaţie, după *Vieţile Împăraţilor*.
El nu are altă sursă”., Nicolae Iorga, *Problema părăsirii Daciei de către Împăratul Aurelian*, Comunicare ținută la *Academie des Inscriptions* din Paris, publicată în limba franceză în *Revue Historique du Sud-Est Européen*, Bucureşti, I, 1924, 1-3, p.37-58, în Nicolae Iorga, *Studii asupra Evului Mediu românesc*, Ediție îngrijită de Şerban Papacostea, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1987, pag. 18, [S.E.M.R.]
„Relatarea sa ajunge, încă de la capitolul consacrat lui Traian, la pretinsa abandonare a Daciei”., ibidem

[8] „Într-adevăr, autorul afirmă că cuceritorul a supus această provincie prin victoria sa asupra lui Decebal, dând astfel Romei un teritoriu de «zece ori o sută de mii de paşi», «pe care îl deţin (habent) acum taifalii, victofalii şi tervingii».

Aşadar nu e vorba de un stat care a înlocuit un altul. Nu e acea «Gothia» pe care, potrivit unei mărturii a lui Orosiu, Ataulf s-ar fi gândit, doar el, să o fondeze, dar pe care a sfârşit prin a o considera imposibilă. Nu sunt decât «agri», «câmpuri cultivate», aceste teritorii de cultură pe care le cereau de obicei barbarii, în mâinile unor popoare de sânge gotic: «taifalii», «victofalii», «tervingii».

A spune că ei controlează acest teritoriu nu înseamnă că reprezintă o ordine politică care ar fi opusă celei a imperiului. Nu există decât federaţi instalaţi pe malul stâng al Dunării”., ibidem

„Şi referitor la Aurelian, Eutropiu începe prin a enumera victorii. El spune explicit că vechile frontiere au fost restabilite. Abia când găseşte în izvorul său, care e povestirea lui Vopiscus, fraza «Văzând Illyricul devastat, iar Moesia pierdută, şi nemaiputând spera să mai poată păstra Dacia transdunăreană,

„În ciuda pretenției de a fi cercetat arhive, de a fi culese informații în familia lui Aurelian chiar, cu toate scrisorile pe care le intercalează şi care au fost dovedite ca neautentice, Flavius Vopiscus nu este decât un compilator din epoca lui Constantin. Acesta din urmă, vrând să apară ca un nou Augustus, socotise că prestigiul Imperiului suferă din pricina obscurității în care era cufundată viața Cezarilor din secolul III şi porunci aşadar să li se redacteze biografiile, oricare ar fi fost starea surselor şi calitatea însăşi a istoricilor. Aceştia trebuiau să pună în relief importanța noii domnii care-şi propusese, între altele, de a recâştiga, de la goți şi sarmați, vechea frontieră a Dunării şi, cu cât părăsirea decretată de Aurelian ar fi apărut mai completă, cu atât mai mare trebuia să reiasă figura împăratului revanşei, care ar fi înfipt din nou vulturii pe țărmul barbar al Dunării.

Dar pasajul însuşi care povesteşte evacuarea totală nu se află la locul său, acolo unde este vorba de acțiunile militare ale lui Aurelian, ci este amestecat cu alte evenimente şi situații. Trebuie dar să admitem că e vorba numai de o notă marginală oarecare pe care un copist de mai târziu a introdus-o în text. Fără doar şi

---

provincia întemeiată de Traian, el a părăsit-o şi a retras armata şi pe provinciali; Populaţiile pe care le-a scos dintr-însa le-a aşezat în Moesia şi a numit-o *Dacia sa*, provincia care acum separă cele două Moesii», intră în contradicţie cu ceea ce afirmase anterior, asigurând că pentru a repopula Illyricum şi Moesia, împăratul victorios a fost silit să retragă de pe malul stâng, «din oraşe şi de pe ogoare», pe toţi «romanii»"., ibidem, pag. 19, 16

[9] Nicolae Iorga, *Le problème de l'abandon de la Dacie par l'empereur Aurelian* în *Revue Historique du Sud-Est Européen*, Bucureşti, I, 1924, 1-3, p.37-58, în Nicolae Iorga, *Studii asupra Evului Mediu românesc*, Textul se regăseşte în culegerea [L.R.I.U.], pag. 45

poate, numai ea nu e de ajuns pentru a admite acest fapt cu totul aparte, precum că Imperiul ar fi transportat dincolo de un mare râu o întreagă populaţie.

Există cauze economice, care, dealtfel, au fost adeseori invocate pentru că ele se impun oricui are simţul realităţilor omeneşti, ale unei vieţi permanente a societăţilor, pentru a nu admite posibilitatea acestei mutări în masă. O populaţie nu părăseşte niciodată, chiar şi în faţa celor mai mari restrişti istorice, chiar şi în faţa celei mai înverşunate împotriviri a forţelor înseşi ale firii, pământul în care şi-a înfipt adânci rădăcini: să ne gândim la Neapolul trăind sub un vulcan, la Messina refăcută pe ruinele lăsate de cutremur, la Lisabona reînviată, la insulele japoneze. Ea revine la amintirile sale, la urmele sale, la lucrarea sa, care a sfârşit prin a o domina. Dacă aceasta se petrece în mod obişnuit cu locuitorii oraşelor, lucrul este cu atât mai adevărat în cazul ţăranului, legat de brazda sa, de terenul pe care l-a creat prin truda lui, şi la toţi aceia care, în centrele urbane mărunte ale Daciei, trăiau de pe urma ţăranului şi nu puteau trăi altfel. Cei care, printre români, mai păstrează încă obiceiul de a vorbi de o retragere în munţi în faţa barbarilor năvălitori, prefăcând cu atâta uşurinţă în păstori pe scoborâtorii mai multor generaţii de agricultori, nu-şi dau seama de faptul că schimbarea ocupaţiilor tradiţionale în faţa unui şoc oarecare al istoriei este o imposibilitate, iar a face dintr-un plugar un cioban nu e mai uşor decât a preface un meseriaş într-un marinar.

Trecerea dincolo de Dunăre nu poate fi de asemenea admisă pentru un alt motiv, care se impune la fel de firesc oricărui spirit liber care vrea să cerceteze problema. Dacă e vorba de păstori – şi într-aceste regiuni erau(;) din epoca preistorică –, ei nu puteau să-

şi afle pe un alt teritoriu obiceiurile lor de neocolit, drumul lor, cele două sălaşuri ale lor, de vară şi de iarnă. Dacă e vorba de agricultori, unde li s-ar fi dat lor în Moesia câmpurile de care aveau nevoie, câmpuri ocupate de o populaţie mai demult romanizată, căci nu se putea proceda, pentru a-i reaşeza, la o împărţire a pământurilor, aşa cum au impus-o dealtfel aiurea căpeteniile barbare, ajunse stăpânii ţării.

Aceasta presupunând, ceea ce este absurd, că Imperiul ar fi avut în secolul al III-lea mijloacele de care dispune în epoca noastră un stat modern pentru a da de veste la mii de oameni că trebuie să-şi părăsească aşezările, pentru a se instala la o dată anume, urmând o rută indicată cu precizie, în altă parte, unde aveau să-şi afle locuinţe gata pregătite. S-a văzut în zilele noastre câte sacrificii impune o evacuare, întotdeauna foarte incompletă. Şi încă admiţând că aceşti provinciali, în cea mai mare parte a lor daci romanizaţi, ar fi fost atât de necesari acestui Imperiu, încât el ar fi luat cele mai amănunţite precauţii să nu rămână urmă de ei măcar în provincia pe care socotea că n-o mai poate apăra... A ne gândi la scrupule de onoare şi de prestigiu numai din cauza acelui nume, de «Dacia lui Aurelian», dat vechii Moesii, înseamnă a nu înţelege tot ce era aspră realitate, lipsită de orice sentimentalism, în gândirea romană dintotdeauna: prefăcătoria ipocrită a celui care a dat înapoi, cu laşitate, în faţa presiunii barbarilor, nu reuşeşte să se impună judecăţii noastre.

Din punct de vedere militar, obiecţiile care se prezintă sunt la fel de puternice.

În privinţa romanilor, de obicei, ne înşelăm în chip straniu asupra concepţiilor lor asupra frontierei. Tourneur-Aumont – şi nu e singurul care o spune – a arătat că nu e vorba de o simplă linie, ca în epoca

noastră, ci de un întreg ansamblu, în care trebuiau să intre fortificații de cel mai divers caracter, pământuri nelocuite, păduri, mlaştini, acele păduri şi mlaştini care mărginesc şi astăzi malul stâng al Dunării. Această operă de apărare nu era, cu siguranță, aceeaşi, de la un capăt la altul, din Banat până-n fundul câmpiei muntene, acolo unde ea atinge Sciția Mică, ce prezenta alte posibilități. Rezultă de aici că această frontieră, care nu era decât un front, un front mereu în mişcare, a oscilat după împrejurări, cedând azi într-un punct, pentru a reveni la primii zori de nădejde. Retragerea legiunilor trebuie să fi fost hotărâtă de mai multe ori, la date deosebite. A crede într-un ordin general înseamnă a te încăpățâna să rămâi într-o gravă greşeală. Dealtfel, dacă s-a ajuns la concluzii, ele înseşi nesigure, prin întreruperea monedei, nu s-a reuşit pe de altă parte să se dea o cronologie sigură părăsirii Daciei.

Imperiul n-a putut să cedeze în chip formal Dacia lui Traian unor barbari a căror stabilire ar fi considerat-o ca fiind în afara granițelor sale de drept şi prezentând din punct de vedere militar o primejdie permanentă. Noțiunea însăşi a statului, aşa cum au avut-o romanii, s-ar fi împotrivit la aceasta în felul cel mai absolut. A rectifica frontiera dinspre regele Persiei (de fapt un împărat, ba încă cel mai vechi), era cu totul altceva decât această cesiune în favoarea unor barbari, oricare ar fi fost aceştia şi cărora niciodată nu s-a gândit nimeni să le acorde paritatea, ca un stat altui stat. Aceşti goți cunoscuți de multă vreme şi cu care, totuşi, din timp în timp, se avuseseră relații paşnice, puteau fi folosiți pentru apărarea însăşi a hotarului în sensul pe care l-am indicat. Împărații foloseau de zeci de ani pentru flancurile legiunilor contingente de

cavalerie barbară, aşa cum au aşezat în Gallia numeroşi coloni germani, pe care proprietarii din ținuturile învecinate cu frontiera îi căutau pentru vigoarea lor fizică. Sistemul de federații, cărora li se plătea serviciul, – pe care numai concepția modernă a prestigiului a putut să-l facă a fi socotit ca un tribut, iar tributul ca o umilință –, era mai comod decât costisitoarea întreținere a legiunilor; aceştia erau lăsați să trăiască, pe lângă subsidiile şi darurile asupra cărora se ajunsese la o înțelegere, pe seama locuitorului, căruia în schimb nu i se mai cerea contribuția datorată statului, ceea ce, în fond, era acelaşi lucru[10]"[11].

„Cele dintâi organizații de stat româneşti cu căpetenii de județe, *juzi* sau *cnezi*, ca Ioan şi Farcaş, cu juzi îndeplinind chemări voievodale(;) – ca Litovoi –, şi cu voievozi-domni – ca Seneslav din Argeş – se constată(;) într-un act unguresc de la 1247, întărit de papa la 1251.

Această cristalizare din veacul al XIII-lea, îndată după marea năvălire tătărească, nu era, fără îndoială, cu totul nouă. E sigur că *zisa năvălire găsise o asemenea organizație, pe care, după obiceiul de a*

---

[10] „Dacă această imagine ni se pare prea deosebită de cele acceptate în mod obişnuit, n-avem decât să ne gândim la ceea ce s-a petrecut într-această epocă bizantină, de imuabilă tradiţie romană, în cursul căreia cutare neam barbar primea un teritoriu, pe această Dunăre de Jos chiar, ca să împiedice înaintarea altor năvălitori înspre hotare, năvălitori cu care nu se ajunsese la o înţelegere încă, făcându-i să intre şi ei, într-un fel sau altul, într-acest sistem imperial, a cărui elasticitate numai a făcut ca statul roman să supravieţuiască atâtor primejdii deosebite"., ibidem, pag. 47

[11] ibidem, pag. 45-47

stăpâni şi exploata al turanienilor şi în Rusia(;), ei îl menținuseră, având tot interesul la aceasta. Căci, precum sultanii turceşti, continuând după atâtea veacuri apucăturile domnilor deşertului şi stepei, nu se pot închipui stăpânind țerile noastre, rămase în afară de administrația directă prin paşi, altfel decât cu disciplinatul şi fricosul concurs al fanarioților şi al predecesorilor lor, tot aşa hanii, stând în locul, schimbat doar de câteva ori pe an, al reşedinței îndătinate a hoardei, aveau neapărată nevoie ca în văile Moldovei şi în şesul dunărean să fie, ca şi în părțile ruseşti, stăpânitori mărunți, de acelaşi neam, de aceeaşi limbă, de acelaşi sânge cu supuşii ceilalți, cari să strângă dijma, să aducă darurile şi să facă eventualele slujbe, ba chiar să comande contingentele, ce apar în cronica bizantină, ale tătarilor creştini.

Fără o influență externă românii ar fi putut să rămână multă vreme în această situație de patriarhală alcătuire. Ea s-a păstrat doar la cei din Pind până în ajunul zilelor noastre”[12].

„Aceasta nu înseamnă însă că la noi concepția de organizare nu mergea mai departe decât viața satului, decât obştea văii şi decât confederația unei «țeri», unitatea imediat superioară «județului». Domnul a rămas totdeauna în mințile alor noştri, dar el a fost, după străvechiul înțeles roman al lui *dominus*, împăratul el însuşi. A trebuit o revoluție, cea mai însemnată din sufletul național, la masele populare româneşti şi la căpeteniile abea desfăcute din mijlocul lor pentru a se preface ceea ce era, după amintirile

---

[12] Nicolae Iorga, *Cele dintâi cristalizări de stat ale românilor*, Comunicație făcută la Academia Română, Publicat în *Revista Istorică*, V, 1919, 1-2, pp. 103-113, Textul se regăseşte în [S.E.M.R.], pag. 42

antice, o *autoritate* într-o *realitate*, într-una *teritorială* care era şi *națională, – legături ce caracterizează epoca modernă* –, creindu-se astfel *domnia a toată Țara Românească* de pe la 1300 desigur, dar poate încă de la 1240, căci de aceea se pare că i se spune în diploma menționată mai sus a lui Seneslav: «Olacus», adică «românul», titlu pe care nu-l au nici Ioan, nici Farcaş.

Ideea unității naționale – fără un amestec de feudalitate, pentru care lipseau aici legăturile istorice şi dispozițiile de spirit, stările sufleteşti corespunzătoare –, n-a putut fi împrumutată pe de-a-ntregul de la vecini, cei din Balcani fiind stăpâniți de visul imperial roman al țarilor slavi, iar cei de peste munți având pentru regii lor, foşti voievozi de modă slavă, modelul carolingian din Apus, cu binecuvântarea, indispensabilă, de la papa. Totuşi atacurile ungureşti, încălcările regilor arpadieni, au trebuit să influențeze în sensul unei grupări, necesare, de puteri. Şi, oricum, *atacului venind de la Coroana unică a Sfântului Ştefan, a trebuit să se simtă nevoia de a i se opune şi dincoace o singură coroană, aceea pe care reprezentările iconografice din bisericile noastre o poartă domnii de calitate politică imperială*”[13].

„Scaunul roman introduse, în Ungaria, la anul 1000, în Cipru, Armenia, Serbia, Bulgaria, (unde împăratul era pentru Roma care-l crease, un rege) – şi nu fără legături cu amintiri şi drepturi consecutive –, la

---

[13] ibidem, pag. 43

sfârşitul secolului al XI-lea datina regalităților noi de creațiune apostolică[14].

---

[14] „Societatea politică a evului mediu este «Biserica lui Hristos», *Ecclesia Christi*, al cărei «rege adevărat», singurul e Hristos. Domnul e vizibil însă, în Apus, prin urmaşul aceluia pe care l-a făcut «piatră de temelie» a Bisericii Sale , apostolul jertfit în Roma. «Servii servilor lui Dumnezeu» cari sunt episcopii Romei, al căror titlu de papă «părinte», a ajuns numele unei atotputernice instituţii universale, au oarecum dreptul de a anula prin prezenţa lor, care înseamnă cea dintâi emanare politică a divinităţii, orice altă autoritate, de o derivaţie mediată şi mai târzie.

Ei au fost siliţi însă a da asemenea delegaţii regilor plecaţi din tradiţiile, frământările şi cuceririle barbare pentru că aceştia au în credincioşii lor personali organele care lipsesc papei, căci el nu face parte dintr-o dinastie şi n-a condus nici o luptă. Astfel ca un provizorat luptător contra păgânismului barbarilor e creat imperiul lui Carol cel Mare.

Acest imperiu însă are baza unui popor, francii, unui teritoriu al aşezării şi cuceririi lor. El înţelege a trăi, şi după creştinarea infidelilor, prin sine şi pentru sine. După sfărâmarea, prin discordii interne, a moştenirii marelui împărat, el se ridică din nou, fără chemarea papei, care e silit să aprobe această refacere a supremei autorităţi laice, prin Otto I, şi acesta se sprijină pe un pământ în exclusivitate german, care poate fi şi al unei regalităţi naţionale, pentru a se impune în Italia roditoare, în loc să caute, pentru continuarea vechii misiuni de creştinare cu sabia, ţinuturile creştine din Panonia şi din mlaştinile lehice, unde Bizanţul nu putea exercita aceeaşi influenţă religioasă şi culturală ca în Kievul «roşilor» nortmanici.

Papa trebuie să lucreze singur, şi, pentru aceasta, condiţiile materiale fiind pentru el aceleaşi ca în trecut, îi trebuie să-şi creeze un nou organ de luptă pentru cruce şi, mai mult decât odinioară, pentru Sfântul Scaun. Strânşi de germani la apus, de bizantini şi de slavi la sud, maghiarii din Panonia ai ducelui(;) Vajk(;), îi par cei mai potriviţi pentru aceasta, fiind prea slabi sub raportul naţional pentru a-şi însuşi mai târziu şi ei egoismul naţional al Carolingienilor şi al Ottonilor. Astfel ajunge acest şef de

Dar românii n-aveau pe cine moşteni, şi niciunul din voievozii şi cnejii lor nu puteau aduce scaunului roman servicii care să merite o coroană regală. Şi totuşi ei aveau încă de la 1240-1250 – Litovoi şi Seneslav cel puțin – teritorii mai mari decât acelea care îndreptățeau pe un biet cneaz-conte din Hlmul adriatic să-şi zică rege.

Când părțile oltene şi argeşene se uniră, după înfrângerea lui Litovoi de către unguri, pe la 1300, țara cea nouă se formează după *o concepție originală, avându-şi rădăcinile numai în tradiția proprie*. E un caz de cristalizare politică spontanee. Domnia e «a toată

---

bandă încă neîndestulător fixată pe pământul cuceririi sale şi strânsă prea slab sub mâna conducătorului unic, Ştefan, - «rege apostolic», azi, mâne, sfânt al Bisericii Romane, pentru serviciile aduse ei şi mai ales pentru acelea pe cari, în schimb, trebuiau să i le aducă urmaşii lui.

Creind pe regele apostolic, papa i-a dat un program. Carol cel Mare este – cum se vede din corespondenţa lui Alcuin –, nu împăratul francilor şi cu atât mai puţin al celor mai de mult creştinaţi, în Insulele Britanice, în Peninsula Iberică; el e «împăratul creştinilor», al oştirii cuceritoare şi al acelora pe care această oştire-i va supune. Ştefan, «regele apostolic», nu va veni la Roma, ca împăraţii cei vechi, să judece şi pe pontifici, el nu-şi va aroga nici o putere asupra aceluia care l-a creat sub noul aspect al puterii sale; acest urmaş, de acelaşi sânge, al avarilor distruşi de ducii franci ai lui Carol va sta de pază la Dunărea mijlocie şi, la îndemnurile legaţilor Sfântului Scaun, va converti cu sila pe schismaticii Răsăritului, cari sunt infidelii noii cruciate de după anul 1000, până ce cucerirea catolică va ajunge în pragul păgânilor de la Marea Baltică ori de la noul Stambul.
Cercul de acţiune e tras astfel pentru această regalitate(;)"., Nicolae Iorga, *Originea şi sensul direcțiilor politice în trecutul țerilor noastre*, Şedința din 23 mai (5 iunie) 1916, Publicat în Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, s. II, t. XXXVIII, 1915-1916, p. 921-941, textul se regăseşte în [S.E.M.R.], pag. 78, 79

Țara Românească», - şi pentru întâia oară apare în Răsărit o astfel de concepție națională echivalentă cu concepția teritorială, bază modernă pentru statele din Apusul Europei. Şi voievodul, marele-voievod are calitatea de domn, de *dominus*, de autocrat, luată, nu de la tătari – fără a tăgădui *cu totul* o influență din această parte, - nici de la suveranii slavi din Balcani, - regalitatea sârbească având chiar alt caracter decât al autocrației –, ci din neîntrerupta transmisiune, pe cale populară, a ideii politice romane. Tot astfel național şi teritorial compactă va apărea peste treizeci de ani «Țara Românească» a Moldovei[15]"[16].

„Vom atrage atenția şi asupra repulsiei pentru omagiu pe care o arată toți domnii pe rând. Pentru refuzul de omagiu şi de tribut se luptă şi cade Litovoi.

---

[15] „Fundarea Moldovei a fost la început o armă de luptă a lui Ludovic cel Mare contra întemeierii independenţei româneşti la Argeş. Aceluia care pe mormântul său de la Câmpulung îşi zice limpede şi apăsat: «domn de sine stătător», lui Alexandru Vodă, el îi opunea pe maramureşanul Dragoş, căpitan regal la Baia Moldovei, dar «voievod român» şi el. Nu e vorba de o nouă ţară, ci de o creaţiune de concurenţă, prin trimiterea unui simplu şef de provincie, faţă de aceia cari întemeiaseră o ţară, «Ţara Românească».

Bogdan rebelul care trecu în Moldova contra voinţei regelui, ca revoltat şi pribeag, nu aducea cu dânsul nici o dependenţă feudală, şi, deoarece nici el, nici fiul său Laţco, nici urmaşii acestuia din fiică, Muşata, nu se văd a se fi împăcat vreodată cu Ungaria, care nu-i recunoştea, o astfel de legătură nu se putea stabili"., ibidem, pag. 86

[16] Nicolae Iorga, *Sârbi, bulgari şi români în Peninsula Balcanică în Evul Mediu,* Şedința de la 9 octombrie 1915, Publicat în Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, s. II, t. XXXVIII, 1915-1916, p. 107-126, textul se regăseşte în [S.E.M.R.], pag. 60, 61

Pentru acelaşi motiv Basarab provoacă intervenţia militară a regelui Ungariei care e zdrobit la Posada în 1330. Războiul lui Vlaicu-Vodă cu Ludovic cel Mare e adus, nu numai de chestia Vidinului, dar şi de aceleaşi griji pentru drepturi feudale ale regatului vecin. Pe cât ţine de mult suveranul să afirme aceste drepturi, fie şi cu preţul unor cesiuni teritoriale sub formă de feude, – Făgăraşul şi Amlaşul –, pe atâta de mult, profitând totuşi de aceste cesiuni, domnii noştri caută să scape de datorii feudale. Dacă le primesc în declaraţiile făcute regelui, în actele latine date pentru ştiinţa lui, ei nu ştiu în diplomele interne de altceva decât de autocraţia lor «cu mila lui Dumnezeu»”[17].

„Şi aceeaşi privelişte o prezintă Moldova. Ea începe prin ruperea unei legături feudale, pe care de repetate ori regele Ludovic cată s-o înnoade din nou. Pentru refuzul de omagiu regele Sigismund pătrunde până la Hârlău şi se mulţumeşte cu această formă de atârnare. Până la Ştefan cel Mare nu o dată Ungaria face încercări în acest sens, aici ca şi în Ţara Românească. Acelaşi lucru îl cer polonii de la domnul moldovenesc, în care se îndărătnicesc a vedea un simplu «palatin». Şi, când Ştefan cel Mare se pleacă la sfârşit înaintea regelui Casimir la Colomea, el o face cu sfâşierea de inimă a unui sfârşit de tragedie, pe când regele, poruncind să cadă pânza cortului în care se săvârşea acest act politic de mult dorit, arată solemn valoarea pe care i-o atribuia.

Şi de ce această repulsie faţă de forme în cari, fără umilinţa nimănui, trăise veacuri întregi tot Apusul, regele Angliei disputând cu înverşunare provincii

---

[17] ibidem, pag. 61

regelui Franciei fără să se gândească, un moment măcar, în toiul luptei, la ruperea unor legături de vasalitate cu învinsul suzeran, în care el vedea numai o firească tradiție de drept? Şi aceasta atunci când în Balcani actele de închinare se fac fără nici o jignire, craii sârbi îndeplinindu-le cu plăcere, în formă de sărutarea gurii şi a pieptului, *căutând* astfel de legături şi cu împărații apuseni în trecere. Pentru că, între imperialismul cu bază antică al Bulgariei, între semi-feudalismul sârbesc şi feudalitatea deplină a Ungariei şi Poloniei, ținuturile româneşti se organizaseră în forma statului modern, care nu suferă atingerea drepturilor de suveranitate absolută fără care nu poate exista. De aceea legătura cu turcii, numită numai abuziv «suzeranitate», dar care consista în simpla datorie de tribut şi ajutor armat, care era în tradițiile chineze ale lui Ginghizhan combinate cu prescripțiile Coranului față de învinşi, a fost primită cu bucurie. Iar Ardealul lui Sigismund Báthory, moştenitor al tradițiilor lui Sigismund împăratul şi Matiaş Corvinul, refăcea la 1595, în dauna lui Mihai Viteazul şi lui Ştefan Răsvan, nexul perfect al vasalității, înnoind o tradiție care şi astăzi formează baza tendințelor de expansiune, medievale în esență, ca şi tot dreptul de stat al maghiarilor, ale regatului unguresc”[18].

„Moldova se deosebea de Țara Românească în două privințe mai ales, cari sunt hotărâtoare: ea n-avea nimic de cerut Ungariei, cel puțin în faza ei de organizare, când uşurința unei cuceriri spre răsărit, de la Siret la Prut, de la Prut la Nistru, o stăpânea şi o îndrepta. Originile râurilor ei nu erau, ca acelea ale

[18] ibidem, pag. 61, 62

principatului muntean, în Ardealul regelui unguresc, ci în părțile Haliciului. Şi, al doilea, atacul turcesc care amenința în acelaşi timp pe domnul din Argeş şi pe regele din Buda, nu constituia în acelaşi moment o primejdie de moarte pentru creațiunea lui Bogdan Vodă. Iar, despre partea Ungariei, în noua vreme de realism militar şi politic care începea, ea nu era amenințată de ceea ce se petrecea dincolo de Carpații secuimii ca de viața nouă ce se desfăşura pe cursurile dincolo de munți ale Jiului şi Oltului.

Nici pe departe nu s-a dezvoltat Țara Românească, ale cărei origini sunt aşa de vechi şi în care găsim încă de la 1240-1250 județe şi voievodate în deplină consolidare, ca Moldova, care în câteva decenii a putut atinge granița Nistrului la răsărit şi granița Dunării la miazăzi"[19].

„Intervenții în Balcani n-au încercat domnii din Argeş decât foarte rar. Numai când țaratele de peste Dunăre se vor desface, ei vor fi ispitiți să intervină, căutând a le lua moştenirea, într-un moment când aceasta nu mai era o manifestație de ambiție, ci o imperioasă datorie"[20].

„Mircea(;) va ajuta silințele creştinilor balcanici împotriva turcilor şi, la desfacerea Bulgariei, va fi stăpân al Dobrogei, al Silistrei, după ce Vlaicu luase, în chip trecător, Nicopolea. De atâtea ori, împotriva sultanului, oşti româneşti trecură Dunărea, şi până lângă Adrianopol.

Dar spiritul politic e pe deplin al epocii moderne. Aceasta se vede şi prin mobilitatea elastică a acțiunii

---

[19] idem, *Originea şi sensul direcțiilor politice în trecutul țerilor noastre,* în [S.E.M.R.], pag. 86

[20] idem, *Sârbi, bulgari şi români în Peninsula Balcanică în Evul Mediu,* în [S.E.M.R.], pag. 62

româneşti. Ea observă, chibzuieşte şi dă lovituri, evitând cu îngrijire orice samănă a aventuri. Din toate tendințele cuceritoare, e vădit că Țara Românească ține mai mult la acelea către Ardeal, precum ține şi Moldova. Aceasta e însă o direcție *națională*, deci *modernă*. Şi când aceeaşi Moldovă îşi cheltuieşte, aproape până la 1600, silințele pentru Pocuția, unde numai muntele păstorilor cuprindea români, e vorba de o căutare de graniță la nord[21], cerință tot aşa de modernă şi aceasta.

Politică adaptabilă împrejurărilor, reală, ea s-a constituit în desfăşurarea ei ca o tradiție. Spiritul de aventură n-a fost acceptat niciodată de înaintaşii noştri, pe când aproape numai el a însuflețit sforțările vecinilor noştri de peste Dunăre, până la liberare şi după liberare. Vecinii noştri au numit această politică: «perfidie valahă»; ea era, nu numai o necesitate pentru un popor mic între duşmani puternici, dar şi un caracter modern, pe care-l înfățişează tot Apusul în epoca Renaşterii. Prin ea ne-am menținut, fără zguduiri, într-o dezvoltare normală şi aşa de bine întemeiată pe această tradiție înțeleaptă, încât însăşi supunerea noastră față de turci n-a fost o sclavie, ca a grecilor, a slavilor balcanici, a ungurilor, ci o respectată autonomie, sigură de sine”[22].

---

[21] „La apus erau Carpaţii cu partea lor cea mai grea de trecut. În schimb însă la nord noul stat era deschis oricărei năvăliri”., idem, *Originea şi sensul direcțiilor politice în trecutul țerilor noastre*, în [S.E.M.R.], pag. 86

[22] idem, *Sârbi, bulgari şi români în Peninsula Balcanică în Evul Mediu,* în [S.E.M.R.], pag. 63

„Clasa numeroasă şi hotărâtoare în ceea ce priveşte munca şi păstrarea însuşirilor neamului [ne este] cea a țăranilor[23]”[24].

[23] „«Poporul» Bucureştilor care face demonstraţiile de pe străzi nu e poporul cel adevărat, care Dumnezeu ştie cât rabdă şi cât de puţin capătă în schimbul răbdării lui”., Nicolae Iorga, *Ce înseamnă popoare balcanice*, Conferință ținută la Ateneul Român în ziua de 13 decembrie 1915, Tipografia şi Legătoria *Neamul Românesc*, Vălenii de Munte, 1916, pag. 16

„«Poporul», aşa cum l-am cunoscut în forma caricaturală care a dat vieţii noastre politice multe emoţiuni falşe şi multe zguduiri de care ar fi putut fi cruţată foarte uşor”(ibidem), „înseamnă naţiunea pentru Revoluţia francesă”(ibidem), revoluţie care „a vorbit de naţiunea politică, n-a vorbit de naţiunea etnică”.,ibidem

„Deosebirea e esenţială, şi să nu profanăm terminul de popor confundând poporul vitejilor tăcuţi, unde sunt, cu «poporul» zgomotoşilor neviteji, unde sunt.

Revoluţia francesă a dat «poporul» acela care trimetea la ghilotină şi acela care, când cădea capul cel mai binecuvintat de Dumnezeu al naţiunii pe eşafod, aplauda scena sângeroasă, aplauda pierderea naţională a unei strălucite inteligenţe, a unui talent fără păreche, a unei virtuţi. Da, Revoluţia francesă a cucerit unde a putut şi a stăpânit unde a putut, şi tot aşa a făcut şi Napoleon I-iu. Dacă conştiinţa naţională s-a trezit pe urmă, a fost nu pentru că a provocat-o Revoluţia francesă, ci pentru că s-a ridicat indignarea împotriva Revoluţiei francese, care continuă tradiţia monarhiei cuceritoare, de a supune popoarele mai slabe popoarelor mai tari”., ibidem, pag. 16, 17

„S-a zis(;) că(;) Revoluţia cea mare n-ar fi făcut decât să puie la gură trâmbiţa şi să anunţe tuturor popoarelor capabile de a trăi şi celor care nu s-au dovedit capabile de a se ridica la o viaţă proprie, că de acum înainte încetează orice apăsare din partea străinătăţii şi că fiecare naţie are dreptul să trăiască deosebit, cu limba, cu tradiţiile, cu viitorul său. Este o mare greşeală. Pentru oratorii de circumstanţă, pentru retorii cu cântec în laringe, pentru specialiştii în cabotinagiu oratoric, de cari avem destui, pentru dânşii Revoluţia francesă a cutreierat Europa de la un capăt la altul, trezind naţionalităţile la viaţă”.,ibidem, pag. 15, 16

Adevăratul popor „sunt oamenii nevoilor multe, cari s-au deprins să tacă(;), sunt oamenii simţirilor fine care au datina să nu flecărească"., Nicolae Iorga, *Ce e «Patria»?,* Idei dintr-o conferință ținută la Roman în ziua de 21 februarie 1910, Tipografia *Neamul Românesc*, Vălenii de Munte, 1910, pag. 12

„Să nu-i tăgăduim sentimentul de patrie, fiindcă nu-l spune, nu-l strigă, nu-l speculează".,(ibidem) Pe aceşti oameni, „dacă voiţi să-i cunoaşteţi în toată majestatea şi puritatea sentimentelor lor, descoperiţi-i în paginile lui Ionescu-Boteni, care oglindesc viaţa de pe liberele plaiuri ale Muscelului. Nici cel mai perfect cavaler stil Ludovic al XIV-lea ori Henric al IV-lea, care se frisează pentru o declaraţie şi îngenunche, întinzând poeticul buchet supt o rază de lumină care-l înconjură cu o aureolă, nici acest tânăr bine crescut care ştie cum se vânează o zestre şi ce înseamnă un contract înscris la secţia de notariat, nici acela n-are distincţia superioară a peţitorului din acele locuri, care spune într-o licărire de fulger, la ceasul pe care l-a vrut Dumnezeu, o vorbă, una singură, care ajunge pentru a lămuri rostul a două vieţi. Şi, dacă aţi şti ce vorbeşte în gândul celui tăcut care, pentru ca doi avocaţi să câştige cei cinci lei pentru mezeluri, a pierdut dreptatea pe care a urmărit-o o viaţă şi care face, fără nici o formalitate, un apel sigur la Dumnezeul care va judeca pe toţi!

Deci, aşa fiind sufletul oamenilor noştri, nu-i întreba, între grijile şi ostenelile lor, ce simt. Nu-ţi vor răspunde sau vor răspunde ca acelor cari-i întreabă degeaba. Întrebaţi însă analele acestei ţări. Ele vor spune că, într-un timp când clasele de sus îşi uitaseră datoriile, când unii ieşeau cu crucea şi evanghelia înnaintea Ruşilor, alţii făceau petiţii Austriei, garanţie a tuturor privilegiilor, şi toţi cădeau în brânci înnaintea Turcilor, ţara s-a ţinut prin munca şi jertfa ţeranilor".,ibidem, pag. 12, 13

Şi subliniez: „A fost un moment când Ştefan cel Mare s-a bătut şi cu braţul boierilor, dar nu numai cu boierii"., (Nicolae Iorga, *La Legea agrară,* Discurs rostit în şedința din 13 decembrie 1907 a Camerei Deputaților, în Nicolae Iorga, *Discursuri parlamentare*, volumul I-iu, partea I-a, Editura *Bucovina*, I.E. Torouțiu, Bucureşti, 1939, pag.93, [D.P.v.I.p.I.]) „Războaiele lui Ştefan cel Mare(;) au fost purtate şi cu ţăranii. Şi când Ştefan a fost bătut la Războieni, a fost bătut fiindcă rămăsese numai cu cei dintâiu. Este adevărat că boierii aceştia au fost nişte splendizi ostaşi, cari au pierit până

la unul în lunca de la Valea Albă. Dar, iată, când n-au fost ţăranii, a venit înfrângerea. Când la Podul Înalt însă au luptat şi ţăranii lângă Ştefan cel Mare, el a ieşit învingător. Apoi s-a ridicat în Domnia lui un alt rând de boieri din ţara moldovenească, dar până atunci pământul acesta românesc al Moldovei a fost apărat mai departe, nu cu forţe boiereşti slăbite, ci, înainte de toate, cu virtutea îndărătnică a ţăranilor, a ţăranilor proprietari de pământ.

Căci, cu proprietatea de pământ a ţăranului începe epoca de vitejie la noi. Iar cu pieirea proprietăţii mici a ţăranului începe şi ruşinea, umilinţa noastră. *Acesta* e adevărul istoric"., ibidem, pag. 94

Cum a pierit această mică proprietate?

La noi, „pe lângă străinii răzleţi, care au venit de la sine, se întâlnesc şi alţi străini, veniţi în mare număr, veniţi ca naţiune" (Nicolae Iorga, *În chestia scoaterii evreilor din armată,* Discurs rostit în şedința din 7 martie 1908 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.I.], pag. 174) şi „aceşti străini au fost de la început, şi sunt şi în momentul de faţă, cu totul străini"., (ibidem).

„Aceşti străini cari se numesc în Moldova Jidani, cărora li se zice aici [în Muntenia] Ovrei şi cărora, li se mai spune, literar Evrei(;) au venit din Rusia şi din Austria, din ceea ce este astăzi Rusia şi Austria la hotarele noastre, dar care era atunci Polonia. Prin urmare, când nu se mai putea face negoţ în Polonia cu deplină linişte, atunci ei s-au năpustit asupra ţării noastre".,ibidem, pag. 174, 175

„La 1750 erau [deja] într-un număr îngrijitor, la 1850 ajunseseră să aibă mare parte din viaţa economică a Moldovei.

Nu erau supuşi funcţionarilor ţării; erau supuşi unor funcţionari de încasare, unor strângători de imposite, unor agenţi de poliţie luaţi din mijlocul lor. Situaţia lor ca breaslă străină arată foarte bine cât erau de străini"., ibidem, pag.175

„A trecut câtăva vreme până când s-au întemeiat consulatele străine, care şi-au dat toate silinţele pentru ca să-i apere în judecată, pentru ca să li ferească afacerile. Aceasta era situaţia tuturor consulatelor faţă de Evrei, de la întemeierea lor, pe la 1870. Căci toată Evreimea de la noi s-a dus la deosebitele consulate şi a trecut sub protecţia străină. Până şi consulatul frances avea o foarte bogată clientelă de Evrei; consulatul frances dispunea de mii de supuşi francesi, cari nu aveau nimic din spiritul

frances, sau din calităţile poporului frances, ci erau Evrei de la noi, de aceia care se şi numiau, în batjocură, «târtani», – nume supt care acest popor este cunoscut şi astăzi în Moldova –, ceea ce înseamnă: supuşi, de la cuvântul nemţesc «Unterthan». Şi au fost supuşi până în momentul când s-a desfiinţat la noi jurisdicţia consulară”., ibidem

„În veacul al XVII-lea întâlnim ici şi colo evrei care luau în arendă tot felul de venituri, fără adesea să aibă banii necesari. Astfel un evreu arendă de la domnul Gheorghe Ştefan un loc confiscat, un altul cumpără chiar în judeţul Putna o bucată de pământ de la *răzeşi* şi astfel ajunge împreună cu urmaşii săi proprietar pe pământ moldovenesc.

În veacul al XVIII-lea, evreii, cari, în urma unei învoieli, plăteau tezaurului o dare specială, o *ruptă*, sunt cunoscuţi ca *orândari*; adică ei luau în arendă, *orândă*, bucăţi(;) din moşiile boierilor, deoarece aceştia numai rareori îşi cultivau singuri moşia, de când obiceiul cerea numaidecât prezenţa lor în capitală”., Nicolae Iorga, *Decăderea clasei ţărăneşti. Evreii. Viaţa boierilor*, în [I.P.R.], pag. 505

„Proprietarii pe moşiile lor aveau în exclusivitate dreptul să vândă vin şi băuturi spirtoase; acum evreii luară în arendă acest drept de desfacere şi acordară ţăranului, pe care hrana proastă cu *mămăligă* şi lipsa unei ocupaţii *rentabile* în timpul iernii îl mână la *cârciumă*, un credit atât de mare, încât bietul om cădea cu totul în mâinile mărinimosului creditor. Chiar şi în oraşe şi în târguri ei aveau astfel de dugheni”. (ibidem, pag. 505, 506) Dugheni în care „rachiul Evreului este aşa potrivit, încât să trântească pe om la pământ, să-i distrugă orice simţ şi el să cadă ca o materie moartă în mâna exploatatorului”., Nicolae Iorga, *În chestia Legei cârciumelor,* Discurs rostit în şedinţa din 18 februarie 1908 a Camerei Deputaţilor, în [D.P.v.I.p.I.], pag. 143

Aşa Evreii, „în sate alcătuiră elementul care tocmai lipsea pentru ca să ruineze din temelie pe ţăranii moldoveni. De aceea domnii fanarioţi luară măsuri ca să scape pe acest important purtător al greutăţilor ţării din ghearele exploatatorilor şi otrăvitorilor săi”., Nicolae Iorga, *Decăderea clasei ţărăneşti. Evreii. Viaţa boierilor*, în [I.P.R.], pag. 506

„Grigore Alexandru Ghica procedează foarte radical, interzicând cu totul evreilor şederea în sate, şi(;) Alexandru Moruzi întări această măsură. Cu toate acestea, străinii cămătari rămaseră de fapt în

săracele sate stoarse de bani şi fură mai târziu obişnuiţii *orândari* ai ţării: ei vindeau pe datorie şi popriau prin agenţii lor în casa şi curtea ţăranului până şi lucrurile de cel mai mic preţ, fără măcar să se adreseze ispravnicului"., ibidem

„Ţăranul e dat cu desăvârşire pe mâna arendaşilor evrei, organisaţi în trusturi care dispun de el cum vor"(idem, *La legea agrară*, în [D.P.v.I.p.I.], pag. 89), încât „aceste elemente prin această politică ne-au adus şi primejdia materială din 1907"., Nicolae Iorga, *Partidele şi Ţara,* Discuţia la Mesagiu, 23 noiembrie 1909, în [D.P.v.I.p.I.], pag. 77

„Arendaşul are pământul, el fixează preţurile, şi tot el exercită o influenţă covârşitoare asupra administraţiei de toate gradele. Se poate spune că *dinastia* Fişereştilor, – întrebuinţez acest cuvânt, căci s-a întrebuinţat des, şi l-am auzit şi aici [în Parlament] de curând, – se poate zice că dinastia aceasta a dispus ani de zile de administraţia întreagă a două-trei judeţe din Moldova. Şi nu mai departe decât zilele trecute am primit o scrisoare de la un inspector comunal din Moldova, în care-mi spunea că nu poate face bine ţărănimii, pentru că toată lumea s-a deprins să nu asculte decât de Mochi Fişer, care dispune de administraţie şi de tot. Aş vrea şi aş putea să spun ceva mai mult dar nu mai spun"., ibidem

Deci, „Răscoalele acelea din Martie [1907] au pus în evidenţă starea rea a ţărănimii. Să nu mi se spună că această punere în evidenţă prin răscoală nu are valoare. Pentru că nu există ţăran în Europa care să fie mai cuminte şi mai sfios decât cum sunt ţăranii noştri". (idem, *La Legea agrară*, în [D.P.v.I.p.I.], pag. 91, 92)

„Un ţăran, care de secole întregi sufere o împilare sistematică, evident că, bietul, numai(;) obraznic nu este şi că peste drepturile lui nu trece"., ibidem, pag. 92

„Ţăranul e blând şi bun ca o oaie. Şi, dacă ţăranul acesta bun şi blând, ţăranul acesta care pleacă fruntea înaintea oricării puteri, legiuite şi nelegiuite, se hotărăşte să facă ceea ce a făcut(;) aceasta înseamnă mare lucru. Mie nu-mi trebuiesc nici statistici, nici teorii: am înaintea mea faptul patent că s-a sculat cel mai supus om de pe faţa pământului. Şi aceasta înseamnă că trebuie să-i dai dreptatea toată omului acestuia supus, şi anume potrivit cu jertfa sa şi cu îndelungata sa suferinţă"., ibidem

„Întâia noastră idee conducătoare a fost ideea creştină[25]”[26].

---

[24] Nicolae Iorga, *Despre îmbrăcăminte şi locuință*, în Nicolae Iorga, *Istoria românilor în chipuri şi icoane*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, Ediție ce reproduce textul apărut la Editura *Ramuri* S.A., Craiova, 1921, pag. 82, [I.R.C.I.]

[25] „Cei mai depărtaţi strămoşi ai noştri, neamurile traco-ilirice, din Carpaţi şi Balcani, erau în adevăr păgâni. Dar când Roma lui Traian a strămutat între dânşii coloniştii ei luaţi din toată împărăţia, câţiva dintre aceştia au trebuit să fie creştini. Cât de puţini să fi fost, ei au trebuit să învingă aici ca şi în alte părţi căci legea creştină avea în sine însuşirile ce asigură biruinţa: adică, înainte de toate, cea mai mare iubire de oameni”., Nicolae Iorga, *Ideile conducătoare din viața poporului românesc*, Conferință din cadrul ciclului de expuneri ținut la Societatea Femeilor Române din Bucureşti în anii 1904-1905, în [I.R.C.I.], pag. 173, 174
„Sute de ani, am trăit înainte de toate în legea creştină. De la dânsa ne-am luat îndreptare, şi între cărţile ei sfinte am trăit”., Nicolae Iorga, *Viața sufletească a poporului român*, Conferință din cadrul ciclului de expuneri ținut la Societatea Femeilor Române din Bucureşti în anii 1904-1905, în [I.R.C.I.], pag. 204
„Pe când ţăranul răspundea la fiecare din întrebările cele mari cu un întreg mănunchi de poveşti înflorite de care era fermecat şi care-l mulţumeau: poveşti de sfinţi ai Bisericii(;), poveşti de zâne, de frumoase fiinţe mai presus de lume – cărturarul, târgoveţul, boierul, citeau la cartea sfântă.

Pentru aceasta el era pregătit prin şcoală. Altă şcoală nu era atunci decât a mânăstirilor şi bisericilor. Călugării aveau nevoie de slujbă; mânăstirea avea nevoie necontenit de preînnoirea călugărilor; ţării îi trebuiau vlădici; în bisericile cele mari se cereau dascăli cu bun meşteşug de citire şi cântare. Pentru citire şi pentru cântare deci(;) au fost cele dintâi şcoli ale noastre”., ibidem pag. 205
„Legea civilă, legătura de căpetenie a trecutului roman, a rămas tot mai mult în umbră; acum legea e religia, cum mărturiseşte şi limba noastră. Duşmanul n-a mai fost duşmanul statului, al stăpânitorului, ci duşmanul Bisericii, al lui Hristos răstignit pe cruce. Literatura au fost cântările bisericeşti, laudele sfinţilor(;); abia câte o cronică a mai trăit pe lângă dânsele, păstrând şi ştiinţa întâmplărilor de la curte, pe lângă cunoaşterea luptei necurmate, înăuntru şi în afară, pentru ortodoxie. Idee conducătoare: totul pentru Hristos. Orice am făcut până la 1650 şi-a căutat

„Ideile conducătoare au darul sfânt de a apropia şi înfrăți pe oameni, mai presus de orice deosebiri de fire, de situație, de bogăție, de vârstă: ele se poate zice că fac parte din viața religioasă a popoarelor, şi sunt adică acea religie ce are de preoți pe cei mai mari, mai buni şi mai luminați oameni din fiecare generație.
Pe când, dimpotrivă, interesul e pizmăreț şi gâlcevitor: el desparte un popor în clase care se vrăjmăşesc şi în aceste clase chiar, dintre care nu e om care să nu urmărească mai multă putere şi plăcere decât ceilalți, egoismul cel rău, iubirea pătimaşă de sine şi numai de sine scapă din lanțurile cuviinței şi datinilor bune şi se repede sălbatic asupra bunurilor lumii. În acest fel, societatea se face vijelioasă, veşnic tulburată,

---

îndreptăţirea numai în legea creştină, în iubirea pentru dânsa, în jertfele pe care ea le cere.

Toată vremea noastră cea mai glorioasă, aceea în care fruntea domnilor români a stat neatârnată sub cunună de aur, aceea în care s-a alcătuit şi domnia Ţării Româneşti şi a Moldovei, în care s-au câştigat biruinţele cele mai desăvârşite şi mai roditoare pentru care să fi curs sângele neamului acestuia, anii de la 1300 până la 1500, cei două sute de ani ai tinereţii viteze, au trăit *sub acest semn*"., Nicolae Iorga, *Ideile conducătoare din viața poporului românesc*, în [I.R.C.I.], pag. 174

„Deci temeiul era ortodoxia. Mai presus de dânsa plutea, în mintea tuturora, ideea marii comunităţi a creştinilor, cari se pot înţelege, cu toată deosebirea de confesie şi de rit, şi au datoria să se ajute. Această idee fusese impusă de primejdia unei cuceriri a tuturora din partea turcilor. Aceştia se înfăţişau în ochii domnilor şi boierilor noştri aşa de îngrozitor, nu numai pentru dorinţa lor de a cotropi, pentru cruzimea şi lăcomia lor, ci şi pentru că, fiind păgâni, ei tăgăduiau adevărul adus pe lume de Hristos şi strigat de pe înălţimea crucii sângerate, pentru că ei ameninţau necurmat [cu] nimicirea legii creştine"., ibidem, pag. 177

[26] ibidem, pag. 173

neliniştită la lucrul ei, lipsită de siguranță în păstrarea roadelor lui şi împiedicată în cugetarea mai înaltă. Oamenii se simt tot mai departe unul de altul, legăturile ce sunt siliți să încheie nu mai sunt decât false şi trecătoare. La urmă, un popor bine întemeiat, încălzit de iubirea între ai săi, disciplinat(;) sfarmă lesne pe cel care ajunsese lipsit de idei conducătoare, îl robeşte şi-i ia locul în rostul lumii.

În maturitatea lor sănătoasă însă, toate popoarele îşi au ideile conducătoare, cu atât mai dătătoare de izbândă şi fericire, cu cât pătrund mai adânc şi cuprind pe mai mulți dintre frații de neam şi de țară. Le-am avut şi noi, ca şi popoarele celelalte ce s-au împărtăşit de cultură. Le putem urmări din cele mai vechi timpuri asupra cărora ni s-au păstrat ştiri, până astăzi. Le-am primit de la părinți ca luminoase pietre scumpe îmbrăcate în aurul curat al jertfelor şi suntem datori a le lăsa urmaşilor fără lipsă şi neacoperite de ceața neîngrijirii".[27]

„Alături de adevăratele idei conducătoare sunt altele care prin viclenia sau nepriceperea unora încearcă să le ia locul. Ele sunt mai rele chiar decât întunericul, care poate opri pe loc şi duce la măsuri de siguranță. Lumina falsă e însă ca focurile nesigure care flutură deasupra mlaştinilor ce îneacă"[28].

„Mai rău făcătoare s-au arătat acele idei greşite care se păreau mai asemeni cu cele bune, ce mângâiaseră şi călăuziseră. Şi ceea ce e mai rău e că le avem şi astăzi. Clase întregi de oameni obişnuiți,

---

[27] ibidem, pag. 171, 172
[28] ibidem, pag. 173

câte un cugetător chiar, câte un cântăreț se îndreaptă după ele şi nu văd spre ce adâncimi grozave se duc sau vor să ducă pe alții"[29].

Una din ele este sindicalismul.

„Ca orice Român care ține la existența acestei țări în care se cuprinde aşa de mult din presentul şi viitorul neamului nostru, am toate motivele să urăsc sindicalismul, să-l urăsc nu în ceea ce priveşte scopul său economic. Sunt oameni cari nu trăiesc totdeauna în împrejurările cele mai bune"[30].

„O mare putere stă asupra lor: această putere este capitalul şi tot ce e în legătură cu această idee a capitalului. Ei trebuie să trăiască, şi din ce în ce mai mult înțeleg ce însemnează o viață omenească, pe care n-au dus-o până acuma.

Prin urmare, dacă sindicalismul ar fi numai unirea celor cari sufăr, a celor nedreptățiți din punctul de vedere economic, pentru a se apăra împotriva unor suferințe prea mari şi a unor nedreptăți strigătoare[31],

---

[29] ibidem

[30] Nicolae Iorga, *La Legea asociațiunilor de muncitori,* Discurs rostit în şedința din 16 decembrie 1909 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.I.], pag. 339

[31] „Iată, domnilor, ce se poate ceti în raportul domnului doctor Popescu, care a cercetat numai un număr mic de fabrici din ţară, şi în acest număr mic de fabrici a putut să culeagă următoarele constatări. S-a dus la Azuga, a visitat fabrica de acolo, fabrică bună, lăudată, şi, cercetând locurile unde se adăpostesc lucrătorii, spune că a găsit «tipurile adăposturilor oamenilor de rând de la începuturile epocei istorice până în zilele noastre».

Va să zică ele corespund cu tipurile locuinţelor troglodiţilor de pe vremuri, şi atunci, pentru aceşti oameni, cari trăiesc în asemenea condiţii, este de ajuns să apară un şarlatan sau un meşter la învârtit sofisme, ca să se nască o stare de spirit periculoasă.

Mai departe: Locuinţa cutare îşi are ca documente «procesele-verbale de contravenţie la igiena şi salubritatea publică, ea e un focar de febră tifoidă»; până dăunăzi se bea apă «în imediata vecinătate a latrinelor».

Şi la noi se lucrează mereu în aceste condiţii, fără să împiedice nimeni. La fabricile de zahăr, în perioada lucrului celui mai înteţit, se lucrează ziua şi noaptea, fără să intervie nimeni. La noi copiii lucrează la fierăstraiele cu aburi, şi s-au găsit un număr de copii cu degetele tăiate, nu numai din fatalitatea maşinilor, ci şi din lipsa de gospodărie în ce priveşte pe muncitorii de fabrici din România.

Va să zică s-a constatat la fabrica de zahăr din Roman că o singură echipă «lucrează ziua ca şi noaptea, serbătoarea ca şi lucrătoarea», şi domnul Popescu a mai văzut ceia ce se cuprinde în următoarea caracteristică frasă: «Aşternutul lor e scândura goală; nimeni nu se desbracă vreodată».

Va să zică, stau de lucrează cu zilele, cu săptămânile, şi acolo, pe scândura goală, fără să se desbrace, dorm zi de zi. Este raportul oficial.

La Argeş, la o societate de lemnărie, «se hrănesc şi trăiesc detestabil». Locuinţele sunt «surpături scunde, rău luminate, rău ventilate, şi din cale afară de murdare». Pe lucrătorii săteni îi numeşte «iloţii fabricilor noastre», şi, în ceia ce priveşte situaţia generală, ei represintă «cea mai de jos treaptă a propăşirii culturale».

«Femeile locuiesc acolo claie peste grămadă», actele cele mai imorale se petrec zilnic. «Plângerea multora e promiscuitatea în care trăieşte lumea aceasta».

Şi doctorul însemnează anume ce boli se răspândesc acolo. Este şi caracterul exterior, chiar extraordinar de violent pe care îl are răspândirea acestor boli. Nu este aşa?”, ibidem, pag. 343, 344

„La o societate romåno-italiană, – şi ştiţi dumneavoastră ce înseamnă o societate româno-ialiană: [şefii] nici Români, nici Italieni, ci toţi Evrei – (;), se vorbeşte astfel despre copii: «Îndemnul la muncă fără preget e, în casul cel mai bun, insulta». Încolo, pentru copii şi pentru adulţi, groaznicul sistem de stoarcere: *sweating system*.

Sistemul acesta, care este reprobat de toată lumea, este aplicat şi de un oarecare Moriţ Wachtel, din Iaşi, [Evreu] împământenit, care se declară prin ziare «unul dintre întemeietorii industriei naţionale».

Aiurea, vorbind de adulţi, doctorul Popescu zice: «lucrează douăsprezece ceasuri pe zi», de sigur şi copiii. De aceia «nu se observă între băieţi desvoltarea normală a corpului sănătos şi bine hrănit».

La o fabrică de spirt, când a vrut să intre medicul în bordeiu-n care stăteau lucrătorii, nu numai că l-a trăsnit mirosul infect care se desvolta din această gaură de sub pământ, dar zice că s-a creat chiar un fel de ceaţă, care a durat câtăva vreme! Vedeţi, murdăria nu atingea numai mirosul, ci murdăria aceasta lua o calitate visuală, pe care nu o capătă decât în infamele cuiburi africane.

La *Steaua Română*, societate favorisată de Statul român, şi care stăpâneşte un târg întreg, Câmpina –, acolo unde am vrut să mă duc să vorbesc cu privire la un subiect de literatură românească, dar mi s-a spus: «Cum se poate? Pentru Dumnezeu! Nu ştii dumneata ce este la Câmpina? Vedeţi! Noi suntem ai lor! Ei consimt să fie buni cu noi, dar dumneata cu idealul ce-l represinţi nu ai ce căuta la Câmpina!», – la *Steaua Română* iată ce constată doctorul Popescu: «Trăiesc şi se hrănesc detestabil. Au paturi de scânduri fără cel mai simplu aşternut». Grajdurile le-a găsit însă în cele mai bune condiţii: «grajdul şi remisele sunt cochet şi bine întreţinute». Natural că dobitoacele patronului au dreptul să trăiască în împrejurări cu mult mai bune decât aceste inferioare animale pe pământul cărora se găsesc şi trăiesc aceşti exploatatori ai bogăţiilor noastre! Se mai adaugă de către doctor: «*Steaua Română* a clădit şi susţine o şcoală germană».

Mă rog, dacă grajdurile sunt într-o stare bună, dacă se întreţine o şcoală pentru copiii germani şi pentru copiii români şi, mai ales, o şcoală a copiilor germano-români, copii care nu sunt nici germani, nici români, care nu sunt nici una nici alta, ci sunt cam ceea ce sunt, la Iaşi, Italo-Românii, nimeni nu are nimic de spus”..., ibidem, pag. 345, 346

cred că nu s-ar găsi un singur om împotriva mişcării sindicaliste.

Dar, cum se va vedea, această mişcare are un caracter politic, sentimental şi romantic, care este unul dintre cele mai periculoase din caracterele sentimentale şi romantice pe care poate să le capete, fără drept şi fără rost, o mişcare economică”[32].

„Mişcarea sindicalistă şi agitația evreiască pentru drepturi pleacă din aceiaşi rădăcină, şi rădăcina aceasta hrăneşte două tulpine, însă duce mai multă sevă nu către tulpina sindicalistă, ci către tulpina evreiască”[33].

Căci, „există acea firească legătură, pe care vom documenta-o îndată, între agitația socialistă[34] şi

---

Domnilor, „aceasta este starea lucrătorilor români, stare care ne aruncă în rândul popoarelor sălbatice, stare care nu e numai desonorantă, ci periculoasă pentru noi”., ibidem, pag. 346

[32] ibidem, pag. 339

[33] Nicolae Iorga, *În chestia agitațiilor evreieşti,* Discurs rostit în şedința din 18 decembrie 1909 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.I.], pag. 371

[34] „Socialiştii au fost odată persoane sentimentale, care, după un stagiu oratoric înaintea tinichigiilor evrei şi altor nedreptăţiţi ai soartei, îşi puteau permite să treacă într-un partid de ordine şi să ocupe cele mai înalte situaţii în partidul acesta de ordine. Din această fasă sentimentală în care(;) socialiştii lucrau pentru întărirea Statului – a Statului dumnealor se poate, a Statului nostru ceva mai puţin, – va să zică din această fasă s-a trecut în altă fasă, de organisare reală. Socialismul fusese represintat de persoane tinere foarte culte, având moşii, sau care avuseseră moşii şi care erau să aibă moşii, care aveau cărţi, care aveau gust pentru literatură, pentru arte, pentru lucrurile spiritului”(idem, *La Legea asociațiunilor de muncitori,* în [D.P.v.I.p.I.], pag. 349), chiar dacă „era şi puţin snobism”., ibidem

„Pe cât timp socialismul a fost represintat de astfel de persoane, nu aveam de ce să ne temem: ţineau măcar instinctiv la clasa socială pe care o combăteau. Atunci însă când încep să se amestece în socialism ceilalţi”(ibidem) – „zăpăciţi la minte şi îndrăzneţi la braţ”(ibidem, pag. 347) – „cari n-au nimic comun cu noi, cari se poate întâmpla să aibă în casa lor o familie ce piere de foame, – a fost altfel.
Socialismul a început să devină periculos îndată ce a trecut la această clasă”., ibidem, pag. 349, 350

Astfel, „astăzi ne găsim înaintea unei stări de spirit care nu înseamnă altceva decât ură împotriva celor de sus, organisaţie pentru rău, pornire violentă împotriva a tot ceea ce există în societatea de astăzi”. (ibidem, pag. 350) „Noi nu suntem oameni: ei sunt oameni cari muncesc, cari sufăr, cari înţeleg, oameni cari merită prin munca şi suferinţa lor a se numi oameni, iar noi suntem un fel de fiare sălbatice, împotriva cărora orice e îngăduit. Aceasta este concepţia socialistă actuală”., ibidem

«Calendarul Muncii» pe anul de faţă. „În calendarul acesta, ca în oricare calendar, e prosă şi poesie. Să începem cu poesia.

Ar zice cineva: începem cu idealul, cu blândeţea, cu bunătatea. Mă rog, să vedem. E o poesie iscălită de un poet cizmar. Poetul cizmar îşi începe poesia aşa:

– «Nesăţioasă bandă de reptile...».

Cu toţii: noi, dumneavoastră, fără nici o deosebire. Pe urmă, continuă cu «reptilele» până ajunge la încheiere, la îndemn, care sună astfel:

«Desfăşuraţi stindardul de ruină».

Aceasta este o poezie. Doriţi să mai aflaţi o a doua?

«Suflete perverse, vulpi, lupi, hiene
cu chipuri omeneşti, cu veninul negru,
nemernici farisei, şerpi înveninaţi,
putrede gunoaie».

După acest al doilea poet, «gunoaiele» şi toate celea suntem noi toţi împreună.

Mai este şi o altă poesie, care priveşte serviciul militar.

În Bulgaria, ştiţi, orice babă de sat nu doreşte mai mare lucru decât să vadă pe nepotul ei soldat, şi, dacă se poate, soldat întorcându-se din luptă cu Macedonia câştigată. Este o stare de spirit. Iată cealaltă stare de spirit, de la noi, unde baba zice: «Mâncai-a-r bolile şi jalea». Acesta este poetul C. Florea, care vorbeşte, în numele babelor din sate, împotriva tuturor acelora cari îngăduie în ţara aceasta barbaria care se cheamă serviciul militar.

Un altul zice: «Să se sfărâme tronurile înalte!»

Vedeţi, domnilor, atentatorul [deunăzi] n-a mers cu răzbunarea decât până la primul-ministru.

Acesta cu «sfărâmarea tronurilor înalte» nu şi-a pus iscălitura.

Asta e poesia.

Dar este şi proză. În proză se zice cam ce puteţi crede, de toţi oamenii care nu se înscriu în sindicate, de toţi aceia cari nu fac politică revoluţionară.

Aceasta la noi, în România. Dar să vedem ce zice despre partea cea mai nobilă a vieţii politice româneşti, despre(;) lupta Românilor din Ardeal pentru păstrarea naţionalităţii lor româneşti. Iată ce zice: «A treia lipitoare: pretinşii naţionalişti»., ibidem, pag. 350, 351

„Mai departe se zice despre «clericalismul» preoţilor de peste munţi: «Clericalismul e piedestalul naţionalismului precum şi piedica înaintării culturale a poporului român». Adecă să taie pe toţi popii, să ucidă pe toate persoanele care joacă un rol cultural, şi atunci să li fie bine, braţ la braţ cu reprezintanţii socialismului internaţional din Ungaria! Până şi intenţiile luptătorilor naţionalişti de dincolo sunt bănuite; ei sunt trataţi de gheşeftari şi de oameni fără suflet: «Naţionalismul e un fel de izvor al câştigului şi al existenţei unor oameni fără suflet»”., ibidem, pag. 351

„Domnilor, în câte exemplare credeţi dumneavoastră că s-au tipărit lucrările acestea? Tot în calendarul acesta am aflat că *România Muncitoare* a vândut anul trecut broşuri în număr de 26.730, şi eu cred că nici o carte, cu toată impunerea de Guvern, de Ministerii, nici o carte scrisă în româneşte n-a putut să aibă

răspândirea aceasta de 26.730 de exemplare. Se laudă, şi au dreptate.

Domnilor, la această stare de spirite nu avem noi nimic de propus? O stare de spirit nu se poate combate altfel decât prin crearea altei stări de spirit"., ibidem, pag. 352

Ce s-a făcut pentru a crea această stare de spirit?" (ibidem) Biblioteci nu, conferinţe nu – conferinţe pentru ca toată lumea de jos să înţeleagă că aceia ce a spus Racovschi, şi toţi Frimii şi Cristeştii este otravă, este neadevăr şi otravă, este otravă sufletească, pornind dintr-o teorie repudiată de ştiinţă. Iar, dacă li se spune: ce este în cartea asta e ultimul cuvânt al ştiinţii, oamenii ce să zică? «O fi!».

Li-aţi dat dumneavoastră broşuri care să-i lumineze? Li-aţi arătat dumneavoastră că socialismul este un vis rău, care de multă vreme a dispărut din inteligenţa critică a sistemelor economice şi a rămas să alimenteze doar anumite pofte şi tendinţe răsbunătoare? Ştiu cei de jos, deci, că din înţelesul critic al omenirii socialismul a dispărut de mult? Nu! Aceşti oameni cred că, pentru ei, socialismul s-a coborât ca o revelaţie divină din cer! Şi ştiţi ce sunt pentru ei criticile de la *România Muncitoare*? Sunt ceia ce era mai înainte Visul Maicii Domnului, cu atâta deosebire numai, că în Visul Maicii Domnului se spune: «răbdaţi, căci va veni o dreptate şi pentru voi», iar în criticile de la *România Muncitoare* li se strigă: «vă mint popii! Apucaţi duşmanul de gât, apucaţi pe burghesul care este duşmanul vostru natural!» Aşa se zice domnilor în *Calendarul Muncii*! Da! Noi toţi suntem duşmanii naturali ai lor! Cei ce-i înşeală şi-i aruncă înaintea primejdiei, aceia nu sunt duşmanii lor!", ibidem, pag. 352, 353

„Ei bine, când această stare de spirit există, şi nu de ieri, de alaltăieri, ci există de zeci de ani, când toate Guvernele nu au făcut altceva decât să se apere împotriva adversarilor de partid(;), când nici un Guvern nu s-a gândit să lumineze această întunecime, să umple acest gol de ştiinţă în mintea celor de jos, ne mai mirăm atunci că din această stare de spirite pot să iasă lucrurile cele mai groaznice din punctul de vedere al dreptului şi lucrurile cele mai ameninţătoare din punctul de vedere al interesului societăţii la propăşirea căreia muncim? Şi muncim şi noi adesea o muncă tot aşa de grea ca şi munca celora care stau în ateliere şi cari cu

tendința evreiască de a avea la noi mai mult decât toată averea noastră, decât tot creditul nostru, decât toată înrâurirea asupra vieții noastre politice”[35].

„Evreii au în România o anumită presă, adecă, drept vorbind, au cea mai mare parte a presei în România. Astfel ziarul frances al Guvernului este redactat de doi sau trei Evrei, şi, în cele mai multe din ziarele noastre, rolul Evreilor este precumpănitor. Acum, oricât ar pretinde cineva că Evreii servesc ca salariați interesele partidului, condeiul iea totdeauna şi o nuanță personală, care, în casul acesta, nu este numai personală, ci este o nuanță națională.

Apără scriitorul evreu pe conservatori, scriind la foaia conservatoare, ori pe liberali la foaia liberală, dar, pe lângă aceasta, se amestecă în chip firesc şi sufletul lor, care nu e şi sufletul nostru, se amestecă şi sufletul lor, care e sufletul rasei lor, şi atunci colorează atacurile într-un fel sau altul, după cum cutare sau cutare personalitate politică sunt sau nu favorabile aspirațiilor de egalisare politică a Evreilor din România. Dar, afară de presa aceasta, din care se ridică mult mai presus, prin sfidarea opiniei publice, a oamenilor cinstiți prin neruşinata provocație a simțului național, prin calomnii pe care nimic nu le-a oprit vreodată, se ridică «Adevărul»(;). Veşnic independentul, veşnic datorul, veşnic plătitorul şi veşnic căutătorul de plată nouă: «Adevărul»”[36]. „Gazeta «Adevărul», ai cărei redactori,

---

braţele lor ajută la desvoltarea acestei naţiuni, chiar dacă o urăsc!”, ibidem, pag. 353

[35] Nicolae Iorga, *Chestia agitațiilor evreieşti,* Discurs rostit în şedința din 11 februarie 1910 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.I.], pag. 392

[36] ibidem, pag. 396, 397

în bună parte, – şi tocmai acea parte este partea hotărâtoare –, sunt Evrei(;)[37]”[38].

---

[37] „Ce represintă «Adevărul»? Un talent mare? O grupare de talente, o autoritate, un ideal? Ce represintă?

Represintă foarte multe lucruri. «Adevărul» represintă tendinţa Evreilor de a se organisa naţional şi de a căuta Sionul. Sunt multe drumuri care duc la Roma, se pare că sunt prea multe drumurile care duc la Sion, şi, fiind atâtea drumurile care duc la Ierusalim, se face cu greu alegerea, şi uite că tot aici sunt naţionaliştii evrei, societăţile lor particulare, congresele şcolare evreieşti, în ţara aceasta a tuturor îngăduinţilor. Şi ştiţi că învăţătorii evrei, adunaţi în congres pentru a represinta ideea Sionului, au fost primiţi cu musica militară la Măcin şi Brăila.

Domnilor, «*Adivorul*» – am auzit de atâtea ori zicându-se astfel «Adevărului», încât, din când în când, fără voie, rostesc acest nume cum se rosteşte de redacţia şi personalul de administraţie al acestui ziar – e zionist. Zionismul, reprezentat de ziarul «Adevărul», cultivă sentimentul naţional evreiesc, şi-l cultivă împotriva noastră, îi dă un sens negativ, nu un sens positiv. Evreii nezionişti nu ne urăsc uneori, pe când Evreii zionişti ne urăsc totdeauna şi nu ne iartă niciodată pentru faptul că noi suntem unde suntem şi că, neputând încăpea în toate laolaltă unii de alţii, nu ne ducem noi la Sion, pentru a-i lăsa pe dumnealor dincoace.

Va să zică «Adevărul» represintă sionismul. Mai represintă tendinţa Evreilor din ţară de a avea în masă toate drepturile, de a alege şi de a fi aleşi, de a schimba situaţia corpului electoral şi echilibrul dintre partide(;). Va să zică represintă «Adevărul» şi tendinţa Evreilor de a se introduce în masă în cetăţenia română, aşa cum sunt, fără să lepede nimic din apucăturile şi din sufletele lor”., Nicolae Iorga, *În chestia manifestaţiilor studenţeşti,* Discurs rostit în şedinţa din 17 decembrie 1909 a Camerei Deputaţilor, în [D.P.v.I.p.I.], pag. 363, 364

„Aşadar, «Adevărul»(;) este un fel de ziar naţional evreiesc, în Ţara Românească şi împotriva Ţării Româneşti(;)”., ibidem, pag. 364

„În ordinea a treia, «Adevărul», naţionalist evreiesc în două feluri, este şi socialist, adecă internaţionalist. Mai este şi a patra coloare a ziarului, prin care cred că pricinuieşte o mulţime de

Şi mai „este şi o altă presă. Este presa evreiască ce se recunoaşte ca presă evreiască[39]”[40].

dificultăţi şi neplăceri unor anumiţi bărbaţi politici din România, pe care îi apără.

Desigur că aceşti bărbaţi primesc cu cel mai adânc desgust laudele pe care li le dă un ziar cu calităţile morale ale «Adevărului».

Va să zică, patru chestii agită ziarul «Adevărul»; trebuie, însă, ca una din ele să fie mai vie decât celelalte. Cei cari vin la [sala] «Dacia» nu fac socialism, ci fac electoralism al partidelor politice, sentimentalism romantic şi revoluţionarism neîngăduit. Va să zică nu este socialismul chestiunea cea mai vie.

Socialismul, represintat prin oamenii culţi, prin oamenii cari, cel puţin într-o oarecare măsură, ştiu ce fac, socialismul acela s-a isprăvit la noi. Socialismul nu poate decât să se isprăvească având basa pe care o avea, pe care o păstrează şi acuma, răzimându-se pe o minoritate de Români şi o majoritate de străini. Prin urmare socialismul nu este partea vie din acţiunea «Adevărului». O fi zionismul? Am văzut multe feluri de Evrei, afară de un fel pe care aş dori să-l întâlnesc: Evreul cuviincios şi recunoscător faţă de ţara în care trăieşte. Dar altfel i-am văzut: i-am văzut mergând în toate direcţiile. Am văzut pe unii mergând către o bancă de opoziţie, pe alţii către o bancă guvernamentală, sau urcându-se şi mai sus ca să capete anumite instrucţii în cutare chestii”., ibidem, pag. 364, 365

„Rădăcinile puterii evreieşti se găsesc, din nenorocirea noastră şi din fericire pentru dânşii(;) în pământul(;) ţării noastre”., ibidem, pag. 365

[38] ibidem, pag. 359

[39] Apropo, „când scriam, colaborator benevol, fără legături de partid, la «Epoca» şi aveam libertatea de a scrie ceea ce voiam, tratam chestiunile ca scriitor, ca istoric, şi era în mine un avânt de simpatie umană, de milă pentru nenorociţi, pe care experienţa, asprimea, nedreptăţile vieţii, pe care ticăloşia acelora de care îmi fusese milă un moment, mi-au distrus-o”., (idem, *În chestia manifestaţiilor studenţeşti,* în [D.P.v.I.p.I.], pag. 362) Îmi permiteam chiar o ilusie pe care

„Ei bine, domnilor, Evreii au trei prese”[41].

„Au o presă în străinătate, o presă evreiască în țară, o presă foarte îndrăsneață, care se dă [chiar] drept evreiască[42], şi au o a treia presă, represintată mai ales prin «Adevărul».

---

acum nu mi-o mai permit(;) un sentiment pe care mi-l interzic astăzi. Credeam că se poate găsi o categorie de Evrei, – o categorie, nu persoane isolate –, care să poată fi, dacă nu utilă vieţii noastre, cel puţin inofensivă, în masă ceva mai mare, în mijlocul vieţii naţionale. De atunci au venit însă intervenţiuniuni de la America, gazete particulare cu caracter naţional evreiesc întemeiate aici, pentru a ne strânge de gât când era nevoie. Ne-au strâns de gât îndată după căderea lui Cuza; ni s-au pus întâiu mâinile în gât după Războiu, când, iarăşi, situaţia noastră era nesigură; al treilea iarăşi ne-au pus mâna în gât când a venit crisa socială. Aceasta este(;) tentativă de asasinat care se face împotriva noastră ca naţiune dominantă, de către acei cari îmbracă formele cele mai vulpine ca să-şi arate dorinţa de a fi bunii noştri fraţi”., ibidem, pag. 362

[40] idem, *Chestia agitațiilor evreieşti,* în [D.P.v.I.p.I.], pag. 397

[41] idem, *În chestia manifestațiilor studențeşti,* în [D.P.v.I.p.I.], pag. 366

[42] „La Brăila este o foaie evreiască, al cării nume este «România». Foaia(;) vorbeşte despre chestia socialistă, despre afacerea Racovschi,(;) despre înjghebarea partidului socialist în România, despre admirabilul program al acestui partid, care pledează pentru desfiinţarea Bisericii, care pledează pentru desfiinţarea caracterului naţional al Statului, care pledează pentru desfiinţarea oştirii româneşti şi termină cu îngrijirea specială pentru acordarea de drepturi la Evrei, spunând lucrul lămurit”., idem, *Chestia agitațiilor evreieşti,* în [D.P.v.I.p.I.], pag. 397, 398

„Domnilor, iată ce zice foaia «România»:

«*Cu prilejul afacerii Racovschi, cercurile oficiale şi naţionaliste au descoperit un raport între mişcarea socialistă şi Evrei. Studenţii naţionalişti, foarte probabil nu fără îndemnul*

Guvernului, în orice cas în acord cu acesta, au strigat că mişcarea în favoarea lui Racovschi este înscenată de Evrei.

Fapt cert este că, dacă Evreii au fost deocamdată străini mişcării, simpatia lor nu i-a lipsit.

Socialismul în ţară nu mai este o cantitate neglijabilă, şi partidul nou care este pe drum de a se forma constituie de acuma o putere însemnată, de la care Evreii pot aştepta liberarea din jugul în care gem».

Aceasta în luna Novembre, şi acela care scrie aici prevede că, după o discuţie între socialişti, dintre care unii vedeau enormitatea părăsirii punctului de vedere naţional românesc pentru a trece la umanitarism şi apoi la punctul de vedere naţional evreiesc, – extraordinar pentru un Român rătăcit, – că, va să zică, după aceasta, se va ajunge la declaraţia marelui partid social-democrat român, că el înţelege ca Evreii să nu mai fie străini, ci să se bucure de drepturile tuturor celor cari s-au născut în România.

Prin urmare(;) după teoria dumnealor, cine vrea să fie român nu are decât să se fi născut în România"., ibidem

„Ei, acum ziceţi poate dumneavoastră: astea au fost vorbe în vânt! Nu, partidul acesta s-a organisat, şi, după ce s-a organisat, i-au venit fel de fel de semne de simpatie din partea persoanelor care-i salutau dorita întemeiere.

Am aici ultimul număr din «România Muncitoare» în care scriu socialiştii români, dar socialişti români nu cu suflet românesc şi nu cu simpatie pentru Români. Scriu, va să zică, socialiştii români, şefii, domnul Marinescu, şi alte persoane, care după o îndelungată cugetare, hrănită cu multă cultură, au ajuns la aceste concluzii: uitându-se cu despreţ la noi, ni vaticinează cu privire la viitorul neapărat al României unit cu desvoltarea firească a civilisaţiei şi a vieţii politice europene. Va să zică, în ultimul număr din «România Muncitoare» sunt telegrame sosite la Congres. Câteva dintre ele nu-s fără interes.

Iată una:

Iaşi. – Traiască Congresul social-democrat internaţional – Fraţii Goldenberg;

Moineşti. – Trăiască socialiştii social-democraţi români – Galevinescu. Şi alta:

Piteşti. – Dorim succes strălucit noului partid social-democrat. Trăiască socialismul! Traiască sindicalismul! – Negrescu, Bezdedeanu, Bercu Grimberg, Feldstein, Nicu Avram. Toţi fruntaşii politici din localitate.

E şi o altă telegramă, ungurească:

Budapesta. – Trimitem salutul nostru bravei şi conştientei muncitorimi române, adunată în Congresul de la 31 ianuarie. Trăiască muncitorimea organisată! Comitetul Central al Partidului social-democrat din Ungaria.

Este şi o telegramă de la Paris, unde se află un cerc socialist alcătuit numai din Evrei:

Paris. – Crească sindicalismul, crească socialismul! Grupul muncitorilor socialişti români. Stilul vă arată provenienţa ei.

Va să zică, până aici, în afară de telegrama ungurească, se vede că aprobarea străinătăţii e represintată de Evrei. Sunt şi bulgari. Eu am adunat aici, pe o singură jumătate de pagină, următoarele nume de bulgari din Bulgaria, patria doctorului Racovschi (urez domnului Racovschi să joace un rol cât de mare liberator în ţara domniei sale, dar să ne lase pe noi cu păcatele şi suferinţele şi aspiraţiile noastre, aici, în ţara noastră). Va să zică din Bulgaria, din patria domnului doctor Racovschi, unde a fost şi unde se găseşte, şi unde aveţi cruzimea de a-l sili să rămâie, – îl siliţi să devină bun patriot bulgar, şi cred că de aici nu resultă cine stie ce duşmănie faţă de persoana domniei sale –, de acolo vin telegrame iscălite Beccief, Abagief, Chircof, Neşef, Napetrof, Danailof, Nadef, Botusarof, Dimitrof, Coti, Dincef, Teodorof, alt Beccief, Burlacof. Cu aprobarea Burlacofilor şi fraţilor Goldenberg şi a lui Bercu şi cum îi mai zice, şi cu aprobarea cercului hotărâtor de la Budapesta, partidul poate merge înainte, căci simpatiile tuturor bunilor Români îi sunt asigurate.

Domnilor, va să zică de la început chiar vedem noi cam încotro bate agitaţia socialistă în România. Cu astfel de aprobări, cu şefii pe care-i ştim, cu punctul esenţial din program: că România n-are nimic mai grăbit decât de a da drepturi de odată tuturor Evreilor neîmpământeniţi, partidul acesta spune neted originea sa şi presintă un certificat de provenienţa sa naţională”., ibidem, pag. 399, 400

„Dar, alături cu forma socialistă a agitaţiei evreieşti, continuă cealaltă formă, adecă agitaţiile evreieşti supt steagul naţional evreiesc, supt steagul sionist, prin foile pe care evreii le scot anume, cu îngăduinţa noastră, – şi n-ar trebui să fie în nici un cas cu îngăduinţa noastră, – pentru a represinta ceia ce ei cred că sunt interesele lor şi împotriva a ceia ce ştim noi că e interesul nostru. Cam ce zic în foile lor, să-mi daţi voie să vă arăt prin câteva citaţii.

Domnilor, apare o foaie care se intitulează «Cronica Israelită», iar dedesupt: «organ politic al Evreilor din România».

Domnilor, mai constituţional decât această «Cronică Israelită, organ politic al Evreilor din România», nu se poate. Această foaie e condusă de un oarecare domn Iosif R. Petreanu. Ştiu că era un domn Petreanu la «Voinţa Naţională», îmi închipui însă că acesta trebuie să fie altul. Va să zică avem «Cronica Israelită», organul oficial al Evreilor din România, condus de Iosif R. Petreanu.

Domnilor, Iosif R. Petreanu, – adică un Steinberg sau un Seinfeld oarecare, – are următoarele păreri în ce priveşte faptele de vitejie pe care le-au îndeplinit, singuri, strămoşii noştri pe acest pământ. Zice:

«*România este o naţiune, iar nu o rasă, şi o naţiune care cuprinde elemente ce nu sunt de rasă latină şi nici de religie ortodoxă. România s-a format, ca toate Statele şi mai mult poate decât altele, prin unirea a diferitelor rase de oameni şi diferite popoare la un Stat, care cu timpul a devenit Statul Român*».

Aceasta domnilor, este o naţiune îngăduitoare, naţiunea care ceteşte aceste lucruri şi se mulţămeşte numai cu forma foarte cuviincioasă a unei interpelări în Parlament!

Mai departe:

«*Dintre aceste diferite popoare fac parte şi Evreii, cari au trăit în această ţară din timpuri imemoriale şi cărora li se datoreşte în bună parte avântul economic pe care l-a luat Statul Român, Evreii fiind aproape singurii comercianţi şi industriaşi ai ţării. Căci o ţară nu se formează numai prin sabie şi ghioagă...*»

Adecă domnilor, aceasta este partea noastră: sabia şi ghioaga. Strămoşii noştri au fost ghiogari şi oameni ai săbiei şi fără

aptitudini în ceia ce priveşte cultura... «*ci şi prin munca economică, şi Evreii au avut, precum au şi acum, un rost economic în această ţară*».

Şi, la sfârşit:

«*Dacă Statul Român are caracter naţional, atunci Evreii fac parte din naţiunea integrantă română; dar dacă evreii nu fac parte din naţiunea română şi sunt o altă naţiune, România nu are caracter naţional*»., ibidem, pag. 400-402

„Domnilor, las la o parte necuviinţa pe care ei o săvârşesc azi, dar înaintaşii, străbunii lor, de glorioasă amintire, se rugau la 1831 lui Chiselev, aici, în Bucureşti, în calitate de «naţiune evreiască», nu pentru drepturi, căci cu Chiselev nu se sta de vorbă cum se poate cu un ministru constituţional român din veacul al XX-lea, ci doriau numai «să poată lua în arendă moşii boiereşti».

Când naţiunea evreiască se ruga să poată lua în arendă moşii boiereşti, începuse decăderea boierimii, care nu putea să trăiască fără Evrei în coaste, începuse lichidarea marii proprietăţi boiereşti! De aici până la insulta care ni se face azi: că ai noştri au avut ghioage, iar ai lor gândul şi munca, este oarecare deosebire.

Şi, domnilor, în treacăt o spun, nu au dreptate deloc. Evreii, cei mai mulţi dintre dânşii, sunt la noi de când cu turburările care au sfârşit Polonia. Cea mai mare parte dintre Evreii Moldovei au venit pe vremea lui Mihai Sturza. Că erau şi înainte Evrei, bine, erau. Aici era un paradis pentru naţiunile prigonite. Doar [înşişi] ei o recunosc în foaia lor de la 1850: «că Românii sunt foarte toleranţi; nici o naţiune n-a fost mai tolerantă decât Românii».

Va să zică într-o ţară ridicul şi criminal de tolerantă au fost Evrei în toate timpurile, fiindcă vecinii ceilalţi nu au fost toleranţi deloc. Aceasta, fără îndoială, nu îndreptăţeşte pe domnul Brociner, pe unul din mai mulţii Brocineri pe care ţara noastră îi adăposteşte şi-i ridică la onoruri, nu-l îndreptăţeşte să scoată o carte în care pretinde că Evreii sunt tot atât de vechi ca şi noi, pe motivul că Domnii noştri de odinioară împrumutau bani de la Evrei şi că Evreii veniau aici ca să se înţeleagă cu Domnul în ceia ce priveşte plata acestor bani. Căci acesta a fost rostul lor de odinioară: indivizi cari împrumutau bani boierilor şi ţăranilor şi cari veniau în ţară să-şi

culeagă camăta, sau să-şi iea înapoi capitalul. Şi, iată, sunt două interesante dovezi istorice, pe care le adaug în treacăt pentru ca să nu rămâie măcar aici fără răspuns anumite pretenţii.

În 1568 era Domn în Ţara Românească Petru Şchiopul, cel dintâiu care a făcut cu privire la Evrei lucrul pe care au fost siliţi mai mulţi miniştri români din timpurile noi să-l facă tot aşa, adecă să-i trimeată peste graniţă. La 1568, Petru Şchiopul, deci, iea următoarea hotărâre:

«Evreii vin în ţară de împrumută sătenilor cu dobânzi mari, ce nu se pot plăti. Contra datornicilor cer sprijinul Cârmuirii. Săracii sunt siliţi de a împrumuta de la ei. Aşa s-a săvârşit ruina poporaţiei sărace de la ţară. Evreii se deosebesc esenţial de ceilalţi locuitori pentru că ieau prin camătă sângele raialelor şi, unde merg, fac mii de supărări sub cuvânt de bani.

Aşa s-a săvârşit ruina poporaţiei sărace de la ţară»., ibidem, pag. 402, 403

„Apoi bine, domnilor, ăsta era antisemit? Şi în Moldova a fost tot aşa: «Alungarea Evreilor din ţara noastră nu e din bun plac, ci pentru că desnădăjduiesc pe negustorii noştri, cari-şi pierd vremea aşteptând la hotar pe cumpărătorii de vite, pe când Evreii, trecând pe alăturea şi aducând la noi postavuri leşeşti, după ce le desfac, îşi cumpără şi scot vite din lăuntrul ţării»" (ibidem, pag. 403) („vestitele vite albe, ce se hrăneau din păşunile ţerii şi cari se exportau până la Danzig şi în Anglia"., Nicolae Iorga, *Istoria Evreilor în Ţerile noastre*, Şedinţa de la 13 septemvrie 1913, Extras din Analele Academiei Române, seria II - Tom XXXVI, Memoriile Secţiunii Istorice, Librăriile Socec&Co şi C. Sfetcu, Bucureşti, 1913, pag. 7) „«Să ruineze pe negustorii noştri, nu putem îngădui».

Aceasta domnilor face parte din moştenirea de înţelepciune a lui Petru Şchiopul". (idem, *Chestia agitaţiilor evreieşti,* în [D.P.v.I.p.I.], pag. 403) „«Să ruineze pe negustorii noştri, noi nu putem îngădui», zice Petru Şchiopul, Domn în Moldova, iar Petru Şchiopul, Domn în Muntenia, zice: «Aşa s-a săvârşit ruina poporaţiei sărace de la ţară».

Vedeţi, domnilor, două mari învăţături, cari ni vin de la un om care nu a fost antisemit"., ibidem, pag. 403

„Dar vă spun că antisemit, – om care să fie împotriva semiţilor numai pentru că sunt Semiţi –, cu toate căutările mele

Presa(;) din străinătate face zvon acolo, presa evreiască de aici mişcă masele evreieşti contra noastră. Presa ceastalaltă, al cării cel mai strălucit reprezintant este «Adevărul»[43](;) represintă acelaşi

---

îndelungate de om învinuit că aş fi aşa ceva n-am întâlnit până acum niciunul. Nu se poate să fie! Dacă, poate, cineva dintre dumneavoastră are cunoştinţa vreunuia, îl rog să mi-l semnaleze, dar eu nu l-am văzut. Eu cunosc numai Români îngrijiţi de viitorul economiei naţionale româneşti în margenile Statului român. Şi aceasta nu se poate numi în nici un cas antisemitism. Noi nu avem nimic cu ei, noi avem cu noi. A noastră a fost ţara aceasta, a noastră să fie! Mai bine să ne ducem cu toţii decât să împărţim în margenile ţării noastre stăpânirea asupra ei.

Acum eu vă cer anumite măsuri împotriva acestei prese, şi cer anumite măsuri împotriva presei în general, domnule prim-ministru, pentru că azi nu se poate găsi dreptate împotriva atacurilor din presă. De câte ori am încercat să găsesc dreptate, dreptate n-am găsit. Insulta nu se pedepseşte. Dar calomnia nu se poate aproape niciodată dovedi înaintea juraţilor. Atacurile împotriva Statului şi naţiunii, atacurile acestea nu sunt prevăzute măcar în Codul Penal. Şi o să fie de nevoie ca presa să se înfăţişeze de acum înainte altfel, pentru ca acel care scoate o gazetă să fie în măsură să răspundă, şi să nu fugă de răspundere. Aveţi dumneavoastră înşivă datoria de a începe, cu curaj şi fără nici un fel de consideraţie constituţională, această asanare a presei"., ibidem, pag. 403, 404

[43] Apropo: „de la oficina aceasta(;) de unde se răspândesc în toată lumea cele mai ticăloase calomnii şi insulte la adresa României şi a naţiei noastre este adresată către lucrătorii din Franţa următoarea notă, următoarea plângere, care mi se comunică în copie arătându-se şi la ce persoană găseşte un exemplar din originalul tipărit.
O traduc din franţuzeşte, dar forma francesă o voi da domnului ministru de Justiţie:

«CĂTRE MUNCITORII DIN FRANŢA

Un nou asasinat se pregăteşte. Guvernul român, care a făcut să se asasineze unsprezece mii de ţărani în 1907, care a expulsat ilegal şi a maltratat sălbatec mai mult de opt sute de supuşi români, între care viteazul militant doctorul Racovschi, este pe cale să pregătească cea mai monstruoasă crimă pe care istoria a cunoscut-o vreodată (le plus monstreux crime que l'histoire ait jamais connu). Doctorul Racovschi a încercat acum câteva zile să se întoarcă în ţara sa pentru a recâştiga drepturile sale de cetăţean român. A fost arestat la hotar.

La această ştire Ministrul de interne al Guvernului român s-a exprimat astfel: Nu vreau să ştiu nici de judecată, nici de justiţie, nici de magistratură, nici de lege; Racovschi trebuie să părăsească imediat ţara şi, dacă autorităţile ungureşti nu vor să-l primească, vom găsi de sigur mijlocul de a scăpa de el prin jandarmi.

Însă noi aflăm că Ungaria a refuzat să primească pe doctorul Racovschi. Aceasta înseamnă împuşcarea sigură (c'est la fusillade certaine).

La trei ceasuri din noapte a fost trezit, legat (garottè) şi dus pe jos, nu se ştie spre ce loc de măcel (ou ne sait vers quel charnier), de 40 de jandarmi».

Domnilor, chiar exageraţia aceasta vădeşte însăşi caracteristica rasei semite. Căci dacă un Român ar fi denunţat aceasta, ar fi denunţat-o, fără îndoială, în alţi termini. Acei cari au scris vedeau lucrurile cu mult mai aproape între ele decât cum le vedem noi:

«*Muncitori din Franţa, proletariatul român se adresează vouă, muncitori francesi, ca să împiedicaţi prin toate mijloacele, ca istoria să nu înregistreze acest nou nou asasinat (que l'histoire enregistre ce nouvel assasinat).*

S-a omorât Ferrer, lăsa-vom să fie împuşcat Racovschi? (laisserons-nous fusiller Rakovscky?)

Uniunea Sindicatelor Române

5 Novembre 1909»", idem, *În chestia agitațiilor evreieşti,* în [D.P.v.I.p.I.], pag. 371-373

Şi, că tot veni vorba de el, cine este, de fapt, Racovschi?

„Persoană foarte bine primită într-un timp de mai toată lumea politică română" (idem, *Chestia agitațiilor evreieşti,* în [D.P.v.I.p.I.], pag. 391), el „se găsea până acum câteva luni [până spre sfârşitul anului 1909] în fruntea mişcării socialiste din România"., ibidem

„Bun prieten cu o mulţime de persoane care au jucat odinioară un rol în mişcarea socialistă şi care, din diferite motive, care-i privesc, acum nu mai joacă un rol în această mişcare, «doctorul», «Bulgarul», cum i se zicea atunci, era o persoană simpatică pentru aceşti socialişti de odinioară, şi un alt partid, un partid de ordine, un partid conservator, a făcut din doctorul Racovschi, Bulgar, născut în Bulgaria, şi dând socialismului din România o nuanţă bulgărească, un funcţionar public în judeţul Constanţa, unde a avut loc de consilier judeţean.

Acum, cu ocasia răscoalelor ţărăneşti, s-a văzut cine era Racovschi, ce rol a avut Racovschi în acele răscoale, şi cei mai buni prieteni ai lui au fost siliţi să lepede orice legătură cu şeful socialiştilor din România, cu şeful străin al socialismului, cu scopuri străine, din România. Şi, atunci, în starea aceea de spirite de după răscoale, care provoca hotărâri răpezi, de care lumea nu ar fi capabilă acum, doctorului Racovschi i s-a arătat drumul spre străinătate. A fost expulsat.

El s-a dus în străinătate, şi, un om de o fire ca a doctorului Racovschi, cu atâtea legături acolo, în străinătate, un om deprins a scrie, a vorbi, a agita, ca doctorul Racovschi, natural că, ajungând în străinătate, a scris, a vorbit şi a agitat. El a făcut să ni se trimeată de la Stuttgart o anumită somaţie în ceea ce priveşte felul cum avem să ne comportăm faţă de agitaţiile socialiste. Şi după aceia a mers şi mai departe, însă nu la lumina zilei. Jurnalele din străinătate într-o bună dimineaţă au trezit chestia evreiască la noi.

Chestia aceasta a fost trezită la noi de câte ori aveam de discutat o criză aici în ţară; chestia evreiască apărea atunci, căci bunii noştri compatrioţi aşteptau acest moment. Îndată ce momentul vine, ei îşi fac datoria de a ne soma încă o dată să li acordăm drepturi(;).

Acum, vedeţi, lucrând aşa, ei urmăreau o lozincă veche, care a fost dată de multă vreme de ai lor, de pe timpul când şefii lor erau mai buni decât şefii de astăzi.

Într-o foaie scrisă în româneşte pentru a exprima nevoile şi aspiraţiile evreieşti, prin anii 1860, li se spunea: «să nu uităm că libertatea ca şi cerul trebuiesc cucerite, să îndoim dar silinţele noastre şi să nu încetăm de a bate la poarta cetăţii române, până ni se va deschide».

Lozinca aceasta, dată prin 1860, a fost urmată cu acea stăruinţă îndărătnică, cu acea energie ascunsă, acea credinţă în triumful străduinţelor sale, pe care poporul evreiesc sub toate cerurile şi în toate împrejurările le-a avut.

Va să zică, doctorul Racovschi fiind în străinătate, având legăturile sale cu anumite cercuri, – prin acea firească legătură(;) între agitaţia socialistă şi tendinţa evreiască de a avea la noi mai mult decât toată averea noastră, decât tot creditul nostru, decât toată înrâurirea asupra vieţii noastre politice, – mulţumită va să zică acestor legături, doctorul Racovschi deschide focul asupra României. Nu în ceia ce priveşte caracterul legal al expulsării sale, nu în ceea ce priveşte drepturile socialiştilor în România de a se constitui în partid, ci doctorul Racovschi deschide, într-o revistă din Paris, în *Courrier Européen*, revistă cu scopuri frumoase şi umanitare, cu frumoase scopuri de libertate, dar din care mai mult decât odată transpiră interesul specific evreiesc, doctorul Racovschi deschide în *Courrier Européen* focul împotriva României pe chestia evreiască.

Un lung articol, cu înfăţişarea foarte documentată, era menit să arate Europei că nici într-o ţară nu sunt mai rău trataţi Evreii decât în România.

La articolul acesta cred că Guvernul român datorea un răspuns.

Vedeţi, oricât s-ar zice, dar opinia publică din Europa însemnează ceva. Această opinie publică ni-a făcut în anumite împrejurări destul rău ca să ne îngrijim să nu ne mai facă altădată. Când se aduc, cu cifre şi citaţii, anumite învinuiri României, cred că datoria Guvernului care, într-un moment dat, cârmuieşte această ţară, este să respingă aceste învinuiri nedrepte, să rectifice aceste cifre meşteşugit presentate, să dovedească netemeinicia acelor citaţii, aduse cu anumite intenţii"., ibidem, pag. 391-393

„Când în presa străină circulă calomnii categorice, sprijinite de o democraţie falsă, cuprinzând înteţiri contra noastră, representantul României în străinătate este cel dintâiu chemat să rectifice. Dacă răspunde un particular, particularul rectifică şi foaia revine, iar când particularul acela revine a doua oară, i se refusă tipărirea răspunsului. Dacă însă nici representantul României nu răspunde unei acusaţii, rămâne înaintea opiniei publice europene numai acusaţia care s-a adus împotriva noastră şi pe care n-am respins-o.

Iată într-un anume moment, fiind prim-ministru domnul Sturdza, s-a răspuns printr-o carte francesă iscălită Verax, scrisă de un istoric al partidului liberal, dintre istoricii pe cari partidul liberal îi admite ca istorici, precum partidul conservator sau partidele conservatoare admit şi ele istoricii lor"., ibidem, pag. 393

„Cartea domnului Verax, – ştiu cine este autorul, dar nu sunt în drept să-l spun –(;) este foarte învăţată: ea cuprinde o mulţime de date statistice începând din veacul al XVIII-lea. Din cartea aceasta se dovedeşte că Evreii n-au drepturi istorice în România, se dovedeşte, ceea ce e adevărat, că la începutul secolului al XIX-lea, erau 12.000 de oameni. Acum, dumnealor pretind că sunt o nimica toată de 350.000 de oameni, încăpând în mare parte la oraşe şi ocupând în parte hotărâtoare oraşele Moldovei.

Noi avem motivele noastre să credem că numărul de 350.000 este prea puţin(;). Ştie toată lumea cum poate scăpa cineva de statistică în România. Şi, dacă sunt meşteri, sunt Evreii. Cu atât mai mult, cu cât între noi şi ţările vecine se face un schimb necontenit de elemente fugare, care se găsesc totdeauna în ţara

lucru. Căci cei din a treia categorie vor să aibe aierul că nu vorbesc din punctul de vedere evreiesc, ci toți sunt cetățeni buni, buni Români, buni naționalişti, iubitori de țară, iubitori de neam, iubitori de libertăți publice, şi, dacă ieau parte la discuția unei chestii, o fac din cele mai nobile motive care pot aprinde inima omenească! Sunt spiritele cele mai luminate, sufletele cele mai bune, conştiințele cele mai clare din Țara Românească!

Însă, dacă e vorba ca Evreii să țină împotriva noastră un congres în România, cine e monitorul acestui congres? De sigur e «Adevărul».

Dacă, altă dată, e vorba de agitație împotriva României în legătură cu societatea de emigrare evreiască «Ica» şi cu «Alianța Israelită», pe cine prinzi asupra faptului, având legături şi cu «Ica» şi cu «Alianța Israelită»? De sigur pe «Adevărul».

Şi, iarăşi, e drept(;) Guvernul are o mulțime de păcate.

---

unde nu se face statistică, dispărând pentru câteva zile din ţara unde se face statistică.

Va să zică(;), în cartea domnului Verax se pot vedea cifre, se pot vedea dovezi, dar nu este o carte potrivită pentru a răspunde în tonul în care am fost acusaţi noi.

La cărţi de propagandă fanatică, de avocatură călduroasă, noi răspundem cu cărţi pline de informaţii istorice, pline de statistice, dar care nu sunt potrivite pentru publicul acela mare european.

Căci noi nu trebuie să ne adresăm către învăţaţi ci, către acel mare public european. Nu este fără însemnătate, când duşmanii noştri vor deschide chestia evreiască de la noi, nu este fără însemnătate ca oamenii hotărâtori în acel moment să aibă, în ceia ce priveşte chestia evreiască, nu păreri false şi calomniatoare, ci păreri pornite de aici, drepte şi corespunzătoare adevărului"., ibidem, pag. 393, 394

Dar iată! «Adevărul» le-a iertat pe toate. Pe unul nu-l iartă: Proiectul de lege care priveşte industria naţională.

Îndată ce s-a zvonit proiectul acela de lege care asigură elementul indigen în industrie, imediat toată nemulţumirea s-a concentrat la «Adevărul»: atunci s-a descoperit că ministrul de Interne a ţinut în arendă nu ştiu ce moşie a Eforiei. Atunci au început, în cele mai nepermise necuviinţe de limbagiu, cele mai grosolane acuzaţii la adresa ministrului de Interne.

Şi, tot atunci, sindicalismul a prins mai multă viaţă. Curios lucru: să nu aibă sindicalismul acesta, cine ştie, supt pământ, contact cu rădăcina aşa de puternică a revendicărilor evreieşti în România? Creşte sindicalismul, cresc şi speranţele evreieşti.

Dacă se anunţă aici în Cameră o interpelare care priveşte plănuirea de congrese evreieşti se aprinde iarăşi «Adevărul». Trecând toate margenile, împodobeşte pe cel care vă vorbeşte cu fel de fel de calificative zoologice”[44].

„Domnilor, toată lumea cumpără «Adevărul». Sunt necesităţi inexorabile care îndreptăţesc cumpărarea «Adevărului». Sunt impurităţi morale care au nevoie de «Adevărul»”[45].

„Prin urmare, este natural să cumpere toată lumea «Adevărul», dar este natural ca pe urmă toată lumea să judece «Adevărul».

Şi, dacă toată lumea judecă «Adevărul», se creiază ca răspuns stării de spirit înfăţişate de «Adevărul», o stare de spirit în publicul nostru. Şi atunci eu, care cunosc această stare de spirit, mi-am permis

[44] idem, *În chestia manifestaţiilor studenţeşti,* în [D.P.v.I.p.I.], pag. 366, 368
[45] ibidem, pag. 368

să întreb pe Guvern: dacă, şi după ce glonțul, pe care, prin mijlocirea atentatorului, l-a trimes starea de spirit creată de «Adevărul» primului-ministru, nu crede că această gazetă trebuie tratată conform legilor, interzicându-se străinilor care se găsesc în redactia lui dreptul de a îndruma politica românească a țării?”[46].

„Domnilor, din motive pe care nu sunt chemat a le aprecia, pe care nu-mi permit să le bănuiesc, nu mi s-a dat un răspuns până acum, – cel mai bun răspuns ar fi fost să mi se fi spus că s-a şi iscălit decretul privitor la trimiterea în străinătate, cu anumite misiuni, a străinilor cari vor să aibe dreptul de a face politică la «Adevărul»”[47].

„Zidurile chinezeşti erau foarte bune şi apărau, de ce? Apărau de barbaria Tatarilor, nu de civilisația europeană. Şi noi suntem înconjurați de barbari, de barbarii morali cari ne amenință. Este în conştiința tuturor că, în loc să dărâmăm zidurile chinezeşti, trebuie să le ridicăm tot mai sus, nu de spre partea civilisației, ci de spre partea barbariei”[48].

„Avem dreptul să cerem ca, în această țară, să nu se facă politică despre noi, despre interesele țării noastre, cu privire la viitorul țării noastre, decât numai de Români”[49].

„Nu voim a fi un stat modern oarecare, de o precocitate şi îndrăzneală care să uimească lumea. Dorințele noastre sunt mult mai modeste, dar mult mai uşor de tălmăcit în faptă sigură: având conştiință de ceea ce suntem, simțindu-ne români mai mult decât

---

[46] ibidem

[47] ibidem

[48] ibidem, pag. 366

[49] idem, *Chestia agitațiilor evreieşti,* în [D.P.v.I.p.I.], pag. 397

coborâtori ai romanilor şi chiar decât cetățeni ai României, voim, în cea mai strânsă legătură cu tot ceea ce a fost sănătos în trecut[50], să clădim cu mijloace româneşti civilizația românească pentru toți românii[51]”[52].

„Trupul societății e statul[53](;), hrana şi-o ia din rodul muncii naționale[54], mâna ei de apărare e

---

[50] „Tradiţia nu e decât ideea verificată asupra realităţii”. (Nicolae Iorga, *Idei asupra problemelor actuale*, Editura *Cugetarea*, Bucureşti, 1935, pag 15) „Între cei doi termeni care formează viaţa noastră de astăzi, formele care nu mai cuprind nimic şi realităţile care nu şi-au căutat încă forma”(ibidem, pag 11), „ea reprezintă(;) minimul de posesie” (ibidem, pag. 14) – [de] „lucruri verificate(;) care te ajută să nu greşeşti” (ibidem, pag. 143) – „care e necesar pentru ca o societate să trăiască”. (ibidem, pag. 14) Iar „întoarcerea la tradiţie nu înseamnă întoarcerea la trecut, ci ţinerea în seamă a ceea ce din transmisiunea secolilor e încă viu, cu adevărat viu în sufletul omenesc”., ibidem, pag. 13

[51] Şi-aici, luaţi aminte: „O civilizaţie nu se cântăreşte după întreţinerea străzilor şi numărul felinarelor, ci e un lucru de ordin moral” (ibidem, pag. 52), „lucrul de căpetenie fiind starea morală din care vine munca onestă şi ordonată a unei societăţi; bugetul se subordonează unor necesităţi care vin din toată starea economică şi sufletească a ei”., ibidem, pag. 72

Chiar „însăşi noţiunea muncii va trebui să-şi schimbe sensul. Acea noţiune pe care o îmbrăcăm într-un cuvânt unguresc care înseamnă şi tortură: chin, pe când avem frumosul cuvânt latin de lucrum, care înseamnă: câştig, spor, iar lucrătorii, cu capitalist cu tot, sunt colaboratori pentru spor şi câştig”., ibidem, pag. 67

[52] idem, *Ideile conducătoare din viața poporului românesc*, în [I.R.C.I.], pag. 189

[53] „Unitatea elementară a pământului strâns între Dunăre, Nistru şi Tisa se impune de la prima vedere. Cele două mari râuri de la Răsărit şi de la Apus curgând în acelaşi sens ca şi cele care curg între ele două, alcătuiesc una dintre cele mai perfecte configuraţii geografice care se întâlnesc pe lume, impunând unitatea politică neapărată. Toate aceste regiuni legate astfel prin aceeaşi îndoită

înfăşurare de ape care le strânge de linia Dunării, iar în Dobrogea le razimă pe Mare, constituie un singur bulz care găseşte tot ce-i trebuie înlăuntrul lui şi nu mai are nevoie, oricare ar fi hasardul expansiunilor şi peste acest hotar ale unei rase viguroase, de nimic în afară, dând, iarăşi, o ideală saturare economică"., Nicolae Iorga, *Drepturile Românilor asupra teritoriului lor național unitar*, Cuvântare ținută în numele Academiei Române în seara de 31 maiu 1919, Tipografia *Cultura Neamului Românesc*, Bucureşti, 1919, pag, 4,5

„Oamenii naivi cari umblă astăzi cu un fel de termometru sentimental în mână, cerşind simpatiile la dreapta sau la stânga, oamenii aceştia nu pot să trezească decât un zâmbet din partea acelora cari-şi dau seama că nu cu acadele sentimentale se hrăneşte un popor, ci că popoarele se hrănesc cu ceea ce prin munca braţelor lor, fie şi în mijlocul antipatiei generale, ştiu să smulgă pe basa dreptului lor"., idem, *Ce înseamnă popoare balcanice*, pag. 18, 19

[54] „Popoarele care înaintează încet şi sigur sunt cele care nu se bucură de simpatia generală. Cel mai mare rău pe care-l poate da norocul este să te alinte toată lumea pe braţe. Nenorocirea poporului grecesc în secolul al XIX-lea a stat în aceia că de dragul lui Temistocle şi Pericle toată lumea a năvălit cu sfaturile, a dat speranţe, a făgăduit, dar numai când şi-a dat seama poporul grecesc de zădărnicia tuturor complimentelor şi a căutat în el însuşi elementele sale de putere, s-a întâmplat ceva"., ibidem, pag. 18

„Daţi-mi voie să cred că chilometrul înseamnă ceea ce cuprinde: un chilometru de Belgie face altceva decât un chilometru de Siberie; un chilometru de pământ roditor din binecuvintatele noastre locuri face altceva decât un chilometru din stânca de dincolo de Dunăre şi un chilometru cuprinzând tradiţia noastră neîntreruptă de autonomie politică timp de secole întregi face altceva decât un chilometru de improvizaţie politică pe alt teren.

De aceea, fiindcă lumea, în momentul de faţă, este foarte dispusă să se cufunde într-un fel de melancolie descurajantă, care ni slăbeşte forţele, cred că e(;) bine să adaug această parantesă în ceea ce priveşte putinţa noastră de a face din chilometrii strămoşilor noştri, pe cari nu i-au furat de la nimeni, mai mult decât chilometrii luaţi cu hapca de alţii. Luaţi aceasta ca învăţătură, şi veţi găsi într-însa, în orice cas, un îndemn spre

oastea[55], inima ei e învăţământul[56], există deci şi o inimă, o minte a tuturor[57]"[58].

---

muncă şi credinţă. Cine nu vine astăzi să samene muncă şi credinţă, acela este un răufăcător"., ibidem, pag. 11, 12

[55] „Astăzi, când e vorba de viitorul ţării, ne gândim la două lucruri: unii, optimişti până la naivitate, socot că prin sistemul pactelor, în a căror eficacitate eu nu cred, au asigurat acest viitor, alţii, mai cuminţi, se gândesc la crearea unui suflet de apărare şi la găsirea formelor materiale pentru a se asigura"., idem, *Idei asupra problemelor actuale*, pag. 77

„Căci, ne întrebăm: în dosul lucrurilor care se petrec astăzi în Balcani, în dosul actelor de violenţă, din partea celor cari atacă şi a celorlalţi cari se apără, ce *dreptate* este, în afară de desfăşurarea şi cântărirea forţelor?

Natural, toţi pretind că represintă dreptul, şi nimeni nu se sfieşte a-l ataca şi a-l desfiinţa de fapt. Este unul dintre caracterele cele mai triste ale epocei noastre acest amestec de simulacru al reverenţei faţă de drept şi de absolută indiferenţă în fond faţă de ceia ce este dreptul în adevăr"., Nicolae Iorga, *Ilusii şi drepturi naționale în Balcani*, Lecție de deschidere la Institutul de Studii Sud-Est Europene, Tipografia şi Legătoria *Neamul Românesc*, Vălenii de Munte, 1916, pag. 4, 5

„Nu cred că vreodată dreptul ar putea fi separat de forţă, şi iată de ce: *Forţa însăşi nu ne vine decât din conştiinţa de drept şi din tot ce provoacă această conştiinţă de drept*.

Natural, se poate întâmpla ca dreptul să fie înţeles rău, cu sinceritate sau fără; noţiunea de drept la acela care pe basa dreptului aceluia şi-a organisat *o forţă poate fi rectificată, corectată, dar o forţă nu se poate organisa decât în jurul unui sâmbure care nu e forţa însăşi*. Forţa este, prin urmare, ceva care se adună ulterior în jurul ideii, şi, dacă e vorba de legături politice, fie cu o ţară, fie cu mai multe, acel element în afară de forţă brută nu poate fi decât simţul de dreptate care inspiră unui popor sau unei părţi dintr-un popor tendinţa care se manifestă prin luptă. Numai dacă ar fi cu putinţă ca învingătorul să suprime în învins conştiinţa chemării lui, conştiinţa legitimării şi misiunii lui, să distrugă toate tradiţiile, toate amintirile lui, care resolvă în ultima instanţă în tendinţe către viitor, numai atunci forţa ar fi

învingătoare în sensul în care apărătorii ei de astăzi înţeleg să i-l dea. Poporul învins care crede că a fost învins pe nedrept, poporul învins care crede că a căzut momentan pentru o causă dreaptă, poporul învins care vede totdeauna o zi răsbunătoare după ziua sângeroasă a zdrobirii sale, poporul acela trage din înseşi loviturile care i s-au dat forţe capabile de a înnapoia aceste lovituri şi de a smulge aceluia care a dat loviturile câştigul căpătat fără dreptate. Şi în lumea materială e tot aşa. Lovitura dată se întoarce, într-o formă sau alta, afară de casul când lucrul asupra căruia s-a îndreptat lovitura e zdrobit, total zdrobit, absolut nimicit. În ordinea politică însă această nimicire este cu neputinţă, şi atunci se produce neapărat din partea dreptului jignit o reacţiune, şi reacţiunea e cu atât mai puternică, cu cât conştiinţa nedreptăţii în ordinea politică, internă şi externă, este mai puternică. Îşi pregăteşte cineva ziua de mâni, răsplătitoarea, cu aceiaşi intensitate cu care s-a dat lovitura distrugătoare în ziua de astăzi. Cu cât va fi mai aspru, mai nedrept cuceritorul, cu cât va arăta mai multă neomenie, va manifesta mai mult despreţ pentru tot ce-i mai sfânt unui popor, cu atâta pregăteşte, prin propriile-i sale cheltuieli de puteri, loviturile pe care le va primi în ziua următoare"., ibidem, pag. 7, 8

„Ţara noastră este mică şi ameninţată, şi, [chiar] dacă în ultimii ani n-am avut războaie, – fiindcă nici nu eram în stare a le purta, –(;) un războiu ne poate găsi mâine, poimâine.

Ce putem iubi mai mult în această ţară decât două lucruri: Şcoala, ce ni dă puterea de resistenţă morală, şi Oştirea, ce ni dă puterea de resistenţă materială, – pentru a ne împotrivi străinilor? Suntem un popor mic, înconjurat de mulţi duşmani, şi nu putem câştiga niciodată simpatia vecinilor noştri. Prin urmare cine dintre noi n-ar dori ca oastea noastră să fie cât mai puternică?". (idem, *Partidele şi Ţara,* Discuția la Mesagiu, în [D.P.v.I.p.I.], pag. 55) Şi, fireşte, nu poate fi puternică fără „să aibă o valoare sufletească, morală". (idem, *În chestia scoaterii Evreilor din Armată,* în [D.P.v.I.p.I.], pag. 174) Aşadar, „necesitatea unei camaraderii între ofiţeri pe de o parte şi între ofiţeri şi soldaţi, pe de altă parte", (ibidem) – camaraderie numită „cu un vechiu cuvânt românesc foarte frumos: *frăţie de cruce*". (ibidem)

Iar fiindcă „această oaste solidară, această oaste însufleţită de acelaşi spirit, trebuie să aibă şi o valoare naţională, să represinte un popor în întreg sufletul şi în toate aspiraţiile lui” (ibidem) : „oastea aceasta trebuie să fie o oaste în care legea noastră, neamul nostru să-şi aibă rolul hotărâtor”., (ibidem)

„Oaste fără *frăţie de cruce* şi fără unitate de neam, aceasta nu o înţeleg eu”., (ibidem)

Domnilor! „Ridic din nou o chestie care pentru noi nu trebuie să fie înmormântată niciodată şi să îndrumez[e] spiritul public, să îndrumez[e](;) pe acei care sunt chemaţi a conduce prin legi şi cârmuire ţara noastră, să-i îndrumez[e], – fie şi cu prilejul viitoarei legi de recrutare, – către purificarea de elementele străine, care stau pe nedrept în ea, a oştirii noastre şi către alcătuirea unei armate româneşti curat naţionale, care singură e în stare să ni apere teritoriul şi, în casul că s-ar presinta, să ajute şi aspiraţiile fireşti ale neamului nostru”., ibidem, pag. 179

„Este(;) periculos să introducem mii de oameni străini în oastea noastră, cari să înveţe mânuirea armelor, pe cari să-i facem să cunoască organisarea armatei româneşti, pentru a-i scoate întâmplător la o luptă în care noi ştim că sufleteşte ei nu vor fi alături de noi. Fiindcă ei se cred nedreptăţiţi, fiindcă au sentimente de ură împotriva noastră. Şi nu putem să ţinem în oastea noastră acele mii de oameni a căror inimă nu o putem căpăta decât cu preţul jertfirii individualităţii noastre naţionale pe acest teritoriu românesc”., ibidem, pag. 178, 179

[56] „Când toate problemele societăţii le dai în mâna celui din urmă dintre oameni, când cel din urmă vagabond, prin votul lui, influenţează în aceeaşi măsură ca şi mintea cea mai luminată asupra soartei Ţării” (Nicolae Iorga, *Noua direcție în învățământul românesc*, Conferință radiofonică al cărei text este publicat la 26 ianuarie 1935 în Revista *Neamul Românesc*. Textul se regăseşte în Nicolae Iorga, *Sfaturi pe întuneric. Conferințe la Radio*, vol.I, Fundația pentru Literatură şi Artă *Regele Carol II*, Bucureşti, 1936, pag. 42 [S.I.C.R.v.I.]), suntem „o societate căreia îi lipseşte orice unitate de vedere şi orice basă serioasă de judecată, lucruri de plâns cu lăcrimi de sânge, fiindcă este vorba de însuşi viitorul acestei ţări şi al acestui neam”., ibidem, pag. 43

„Cine are într-adevăr suflet românesc nestricat prin şcoală străină, nestricat prin legăturile prea strânse cu gândul, cu simţirea, oricât de nobile şi interesante, care nu sunt ale noastre, ştie că în orice situaţie trebuie să-şi puie cineva – dacă e cuminte în sensul românesc – o singură întrebare: ce e de făcut şi ce pot face eu în ceea ce e de făcut?

Restul e indiferent: poate să fie foarte înalt în ceea ce priveşte cugetarea, poate să fie foarte frumos în ceea ce priveşte forma, d-ar n-are interes atunci când datoria de neînlăturat, inexorabilă, se pune înaintea cuiva care este obligat, prin toate mijloacele sale – şi mijloacele nu se împrumută – să îndeplinească această datorie"., Nicolae Iorga, *Optimism moral*, Conferinţă radiofonică al cărei text este publicat la 31 mai 1932 în Revista *Neamul Românesc*. Textul se regăseşte în [S.I.C.R.v.I.], pag. 53, 54

„Minţi clare şi activităţi bine conduse, – aceasta se cere mai mult decât orice, astăzi"., Nicolae Iorga, *Tragedia studentului român*, Conferinţă radiofonică al cărei text este publicat la 11 septembrie 1934 în Revista *Neamul Românesc*. Textul se regăseşte în [S.I.C.R.v.I.], pag. 148

„Printr-o şcoală abstractă, formală, noi am făcut tot felul de coconaşi şi coconiţe, cari nu prezintă o forţă vie în viaţa poporului românesc. Dar, de câte ori vine un om şi se adresează la dânşii, nu ca unor elevi ieşiţi din şcoală şi purtători de diplome, ori ca unor funcţionari de cutare grad, dar când se adresează la dânşii ca oameni, rămâne într-adevăr uimit de ce se ascunde necercetat în adâncul sufletelor lor şi în valoarea, neîntrebuinţată, a unor energii de o putere instinctivă care uimeşte"., idem, *Optimism moral,* în [S.I.C.R.v.I.], pag. 56

Aşadar, acel „instinct care se întinde armonios asupra tuturor domeniilor" (Nicolae Iorga, *«Sfânt» şi «sfinţenie» la poporul românesc*, Conferinţă radiofonică rostită la 25 iunie 1937. Textul se regăseşte în Nicolae Iorga, *Sfaturi pe întuneric. Conferinţe la Radio*, vol.II, Fundaţia pentru Literatură şi Artă *Regele Carol II*, Bucureşti, 1940, pag. 109 [S.I.C.R.v.II.]), şi „felul de a gândi, acel fel care se întinde armonios asupra multor secole şi se leagă de o tradiţie milenară" (ibidem), se cuvin imperativ a-i fi descătuşate şi stimulate Românului.

Pentru aceasta, trebuie îndeplinite cel puţin următoarele patru imperative:

I) Învăţământul primar să înceteze a-l mai crea pe „copilul «cuminte», pe care o anumită pedagogie l-a

introdus şi la noi şi a diformat în felul acesta mai multe generaţii, tăindu-li îndemnul către faptă şi rupându-li dreptul de a avea fiecare o judecată asupra lui însuşi, singura adevărată pregătire pentru viaţă"., Nicolae Iorga, «*Minte» şi «cuminte» pentru poporul românesc*, Conferință radiofonică rostită la 11 iunie 1937. Textul se regăseşte în [S.I.C.R.v.II.], pag. 102;

II) Gimnasiul şi liceul „să formeze omul dinăuntru, omul armonios, omul sănătos, omul cu iubire pentru lucruri vrednice şi folositoare, omul capabil de a da de la dânsul, fără a cere prea mult, ceea ce este necesar pentru desvoltarea unei societăţi. Românul întreg de care avem nevoie. Nu fabricaţiile în care e(;) ceva specialitate şi sub specialitatea aceea nimic. Căci nici o specialitate nu poate să fie în adevăr folositoare pentru oameni, şi nu numai pentru o anumită ocupaţie umană, abstractă, decât când îşi înfige rădăcinile într-o cultură generală, ea însăşi legată de instinctele cele mai vechi şi cele mai sănătoase ale unui popor". (idem, *Noua direcție în învățământul românesc*, în [S.I.C.R.v.I.], pag. 18, 19) „De aici bacalaureatul reformat, o şcoală de judecată şi de exprimare, şi nu de reconstituire a cunoştiinţilor, cum a fost până acum"., ibidem, pag. 22;

III) Universitatea „să asculte toate părerile, să judece cu mintea ascuţită toate problemele, să-şi găsească fiecare direcţia corespunzătoare sufletului său şi să dea societăţii cunoştinţe care să fie trecute în sufletul creator al tânărului". (ibidem) – „Deosebirea între liceu şi universitate e numai aceasta: în liceu se primesc cunoştinţile superioare de bază, dar fără ca aceste cunoştinţe să fie înfăţişate în feluri deosebite, fără a i se cere elevului să aleagă şi să creeze"., ibidem, pag. 21;

IV) Învăţământul „să nu încurajeze neputinţele pretenţioase care cred – ele şi părinţii lor – că atestatele ce li se dau de profesori sunt o îndrituire pentru a nu munci din greu, căci neputându-se da acestor tineri ceea ce [ei] cred că au dreptul de a

cere, se creează armata periculoasă a celor cari-şi închipuie că sunt prigoniţi şi cari se duc oriunde li se făgăduieşte că prin turburări ar putea să capete ceea ce nu li dau vremurile liniştite şi ordinea sprijinită pe legi. Carte multă pentru capetele bune, sfaturi cuminţi pentru ceilalţi, cari trebuie îndemnaţi la ogor şi la meşteşuguri, dreptate fără greş pentru toată lumea, iată singurul program prin care putem ieşi din aşa de periculoasele îmbulziri de azi"., idem, *Tragedia studentului român*, în [S.I.C.R.v.I.], pag. 143

„Ştiu, pe de altă parte, cât e de rău acum să ştie cineva puţină carte. Aceasta e o scădere a omului care face politică. Dacă ştie ceva trebuie să uite, dacă e deprins a fi sincer, trebuie să puie masca ipocriziei. A face altfel înseamnă a fi taxat de intrus în domeniul politicii, unde nesinceritatea încunună ades ignoranţa"., idem, *Optimism moral,* în [S.I.C.R.v.I.], pag. 58

Însă mai ştiu că „numai profesiunea garantează onestitatea. Onestitatea fără profesiune, o fi; dar eu n-am întâlnit-o până acum"., ibidem, pag. 59

[57] „Solidaritatea morală(;) înseamnă întâiu recunoaşterea necesităţii unor scopuri cărora oricine trebuie să li se închine cu credinţa şi munca sa, gata să înfrunte orice primejdii şi să primească asupră-şi orice suferinţă". (Nicolae Iorga, *Solidaritatea națională*, Conferință radiofonică al cărei text este publicat la 26 ianuarie 1935 în Revista *Neamul Românesc*. Textul se regăseşte în [S.I.C.R.v.I.], pag. 195) „La temelia însăşi a vieţii naţionale, unde [macină] scormoniturile ideologilor înnebuniţi de teorii, care sunt adesea de împrumut, nu se îngăduie idei personale" (ibidem) şi „consideraţiile de interes [meschin] nu se pot apropia"., ibidem

„Cultura e aceea care pregăteşte această neapărată şi făcătoare de minuni situaţie morală. Ea însăşi nu se poate pierde fără pericol pe toate drumurile ispititoare care se deschid în diferite direcţii"., ibidem, pag. 196

„Această solidaritate are însă nevoie să fie condusă, iar conducătorii să nu trebuiască a fi căutaţi orbeşte în momentul ameninţărilor, precum, iarăşi, legătura, schimbătoare, cu dânşii, să

nu fie a unui calcul material. Ei trebuie să fie totdeauna la locul unde se dă cuvântul de ordine, iar acest cuvânt să nu se caute în bobote prin toate colţurile de întunerec.

Ierarhia de funcţii să corespundă pe cât se poate cu ierarhia naturală a valorilor şi meritelor, ca să nu ajungă călăuza a fi mai nesigură decât aceia care se cer călăuziţi. Dar, peste tot ce poate da organismul de Stat, autorităţi morale permanente să se bucure de tot sprijinul devotat al acelora cari nu printr-o recunoaştere şi convertire de ultima oră să fie aduşi a cere de la dânsele îndreptarea care, venită prea târziu, să nu mai poată folosi la nimic"., ibidem, pag. 196, 197

Căci, atenţie Neam Românesc: „Pentru a nu ataca pe altul trebuie, întâiu să te sileşti a nu râvni ce nu ţi se cade. Dar în sufletul acelora cari nu vor războiul este adesea dorinţa ascunsă, râvna tenace de a căpăta ceea ce deţine cu un drept sfânt vecinul. Cei mai mulţi pacifici nu sunt decât amânătorii loviturii pe care ştiu bine că n-o pot da azi sau de ale cării şanse au motiv să se teamă"., Nicolae Iorga, *Condiţiunile morale ale păcii*, Conferinţă radiofonică al cărei text este publicat la 5 februarie 1934 în Revista *Neamul Românesc.* Textul se regăseşte în [S.I.C.R.v.I.], pag. 84

„«Umanitatea» e poate unul din cuvintele frumoase culese din gura şarpelui când se învârtea în jurul pomului cunoştinţei binelui şi a răului"., Nicolae Iorga, *Badea Gheorghe*, Evocare a personalităţii lui Gheorghe Pop de Băseşti, 1919, în Nicolae Iorga, *Oameni care au fost*, vol.II, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1967, pag. 160

De-aceea, „eu cred că este mult mai bine decât a fi un optimist plin de planuri, care(;) cad, şi de a se găsi înaintea unei triste realităţi pe care nu a prevăzut-o(;), să fie cineva un bătrân pesimist ca mine, care nu face nici un fel de planuri, care în viitor se aşteaptă la lucrurile cele mai grele şi cele mai triste, care se pregăteşte pentru astfel de vremi şi care, când vremile sunt bune, se bucură, fiindcă nu le-a aşteptat aşa, iar când sunt rele, le înfruntă, pentru că s-a aşteptat la şi mai rău. Optimism şi pesimism sunt vorbe cu care se joacă filosofii"., idem, *Optimism moral,* în [S.I.C.R.v.I.], pag. 53

[58] Nicolae Iorga, *Viaţa sufletească a poporului român*, în [I.R.C.I.], pag. 203

„Singura chestiune care trebuie imediat resolvată, prin brațele unite ale noastre(;) e dreptul Românimii de a se impune ca stăpână în orice colț al pământului pe care l-a locuit, l-a fructificat prin munca ei şi l-a adăpat cu sudorile şi sângele ei şi al străbunilor”[59].

„Cred că a venit timpul să ne emancipăm de sub controlul şi frica Europei”[60].

„A venit timpul să facem aici la noi politica noastră națională, să întrebuințăm în viața noastră națională numai elementele naționale[61], să îndepărtăm

---

[59] Nicolae Iorga, *La Reforma agrară,* Discurs rostit în şedința din 9 iunie 1917 a Camerei Deputaților, în Nicolae Iorga, *Discursuri parlamentare*, volumul I-iu, partea II-a, Editura *Bucovina*, I.E. Torouțiu, Bucureşti, 1939, pag.375 [D.P.v.I.p.II.]

[60] idem, *În chestia Legei cârciumelor,* în [D.P.v.I.p.I.], pag. 143

[61] „Un popor creşte voinic şi mândru în ura furtunoasă a străinului, dacă ştie să smulgă puterile de viață ce zac în adâncul lui însuşi”., Nicolae Iorga, *Cugetări*, Ediție îngrijită şi prefațată de Barbu Theodorescu, Editura Tineretului, f.a., Bucureşti, pag. 270, Reproduce textul Ediției I-a, intitulată *Gânduri şi sfaturi ale unui om ca oricare altul*, Tipografia *Neamul Românesc*, Vălenii de Munte, 1905

De-aceea, mai întâi, „este vădit lucru că sub forma unei revoluţii legale trebuie să se schimbe cu desăvârşire situaţia ţărănimii, ca element economic în viaţa ţării, ca element politic. În această privinţă nu poate exista nici o îndoială. Nu se discută oportunitatea: Atâta oportunitate ne-a otrăvit, ne-a sufocat; veninul vieţii noastre politice a fost această oportunitate, dibăcie de minte ascuţită, menită să scutească de două lucruri: credinţa şi lupta. E un lucru netăgăduit că, în momentul de faţă, aruncând orice scrupul de oportunitate, trebuie să ne ocupăm curajos şi sincer de această problemă ţărănească în toată întregimea şi în toată sinceritatea ei”., Nicolae Iorga, *Chestiunile mari în Camera Reformelor,* Discurs rostit în şedința din 19 iunie 1914 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.II.], pag. 259

„Din nenorocire, tot ce se petrece în ţară astăzi, în momente aşa de grele, e datorat spiritului de partid. Mai rău, spiritului de facţiune, care a omorât atâtea ţări, mai solide decât a noastră”., Nicolae Iorga, *Declarația în legătură cu mişcările studențeşti,* Rostită în şedința din 5 februarie 1916 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.II.], pag. 345

„În viaţa statului se oglindeşte viaţa privată a celor cari-l conduc". (idem, *Cugetări,* pag. 131) „Libertatea nu e anarhie!", Nicolae Iorga, *Despre Răscoalele din 1907,* Discurs rostit în şedinţa din 12 martie 1913 a Camerei Deputaţilor, în [D.P.v.I.p.II.], pag. 114

De-aceea, „nu e popor acela care e împărţit, în clasa sa dirigentă, în partide, dintre care fiecare exprimă cu privire la problemele capitale ale existenţei naţionale vederi deosebite"., ibidem, pag. 111

„De pe vremurile când au început a fi cete boiereşti luându-se unele împotriva altora, de atunci am stat în loc. De ce epoca lui Ştefan cel Mare, de ce acel minunat veac al XV-lea n-a avut continuare? De ce? Pentru că personalitatea Domnului, represintând interesul naţional, a dispărut, şi, în loc, să se înfăţişeze cele două fiare care se sfâşie: partidele boiereşti. După numai un veac de învrăjbire a partidelor boiereşti am ajuns acolo încât ne întrebam: ai Rusului vom fi? Ai Turcului vom rămânea? Ne vom închina Polonilor? Fi-vom ai Austriacului?

Am ajuns astfel o jucărie a străinilor în veacul al XVIII-lea. Şi eram mulţi, aveam pământ bogat, tradiţii de cultură. De ce nu ne puteam însă ridica? Din causa nenorocitelor duşmănii personale. Cum e şi astăzi"., idem, *Partidele şi Ţara,* Discuţia la Mesagiu, în [D.P.v.I.p.I.], pag. 71

„Şi ţara aceasta a trăit în necontenite prefaceri, şi pe prefaceri de acestea nu se poate întemeia nimic. Are Francesul o vorbă bună: «Piatra rostogolită, muşchiu nu prinde». Şi n-am prins muşchiu. Ne-am rostogolit dintr-o formaţie politică în alta, pentru a servi tot interese personale"., ibidem

Am mai spus-o: „Clasa numeroasă şi hotărâtoare în ceea ce priveşte munca şi păstrarea însuşirilor neamului [ne este] ţărănimea"., idem, *Despre îmbrăcăminte şi locuinţă*, în [I.R.C.I.], pag. 82

Şi-adaug că, totodată, „clasa cea mai serioasă din România"., idem, *Partidele şi Ţara,* Discuţia la Mesagiu, în [D.P.v.I.p.I.], pag. 43

„Pe cât sunt de uşuratice, pe cât sunt de puţin cumpătate clasele stăpânitoare, pe cât li lipseşte sentimentul de solidaritate a vieţii comune şi sentimentul conştiinţii generale a neamului, pe atât acest sentiment se întâlneşte la ţărănimea noastră"., ibidem

Mai mult, „ţăranul român(;) e, de sigur, cel mai deştept din Europa, este acela care prinde mai răpede lucrurile: omul de la

pe străinul nefolositor, iar cu atât mai mult pe străinul pierzător, pe străinul ucigător şi pervertitor al neamului nostru”[62].

oraş se alege adesea numai cu formele, pe când el are instinctul ce trebuie spre a alege din învăţătura ce i se dă, ceea ce-i este folositor şi real”., ibidem

Iar, „mulţi dintre sătenii noştri se simt a fi dintr-o rasă nobilă, prin aceea că-ndură mai repede suferinţa materială, decât ofensa şi jignirea care li se aduce”., ibidem, pag. 54

Ştiu că „la noi cel slab nu este respectat de cel tare, şi de fapt clasa superioară, dacă voieşte să apese pe cea de jos, are mijloacele de a trece peste lege”., ibidem, pag. 53

Dar, mai ştiu şi că „ţăranii trebuie să aibe drepturile lor(;), că ei trebuie să înrâurească legal asupra soartei ţării acesteia”., Nicolae Iorga, *Chestia românească şi alianța cu Monarhia Austro-Ungară,* Discurs rostit în şedința din 15 decembrie 1912 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.II.], pag. 76

Căci, „viitorul unui neam(;) se întemeiază numai pe drepturi, pe sfinţenia neatinsă a drepturilor sale”., ibidem

„Ţăranul cel vechiu avea cunoştinţă că represintă ceva în viaţa ţării, că el este aproape întregul element militar al ţării; avea cunoştiinţa că toată ţara e organisată pe temeiul vechilor sale datini şi pe temeiul obiceiurilor pământului; el simţia că în ţara lui *este* ceva, şi aceasta explică vitejia de odinioară. Vitejia acestor ţărani de odinioară era un lucru natural; vitejia de azi a ţăranului român ca ostaş înseamnă ceva extraordinar, înseamnă cea mai mare jertfă pe care o poate face o clasă umilită, când nu i se dă nimic, şi care cu toate acestea iese oricând cu pieptul deschis înnaintea străinilor”., idem, *Partidele şi Țara,* Discuția la Mesagiu, în [D.P.v.I.p.I.], pag. 63

Măcar de-aceea „se cuvine să ne servim de toate mijloacele cari ni stau la îndemână, să ne servim de toate instituţiile Statului român pentru a da poporului acestuia o nouă viaţă morală şi o viaţă solidară din punct de vedere naţional”., Nicolae Iorga, *În chestia Teatrului național,* Discurs rostit în şedința din 27 februarie 1908 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.I.], pag. 146

[62] idem, *În chestia Legei cârciumelor,* în [D.P.v.I.p.I.], pag. 143, 144

„Statul acesta este un Stat național, şi un stat național nu se poate transforma de hatârul nimănui într-un Stat cu caracter nenațional”[63].

Şi, „ca orice Stat care e Stat național nu poate să iasă din margenile datoriei sale de Stat național. Elementele străine pot să pătrundă numai supt trei condiții: întâiu să fie perfect asimilate, al doilea să nu fie nicăieri în mase compacte şi, al treilea, nu prin pretenții, ci prin jertfe[64] să-şi arate dorința de a face parte din Statul național[65]”[66].

---

[63] idem, *Chestia agitațiilor evreieşti*, în [D.P.v.I.p.I.], pag. 390

[64] Căci, spre pildă, „ştiţi că în războiu n-a murit nici un Evreu”., ibidem, pag. 408

„Dar(;), atunci când Ungurii se temeau că din România va veni un atac asupra Austro-Ungariei, pe la 1869, «Israeliţii au dat Ungurilor, pentru înarmarea honvezilor mai multe mii de galbeni». Aceasta este o calomnie? Nu e o calomnie. Se găseşte în *Federaţia*, foaie care apărea la Pesta la 1869, în numărul din 19 Novembre. «Israeliţii români» cari au dat Ungariei bani pentru înarmarea honvezilor, mai multe mii de galbeni!

Pe honvezii de azi, pe anumiţi honvezi cari stau în redacţia foilor din Ungaria şi batjocuresc România, pe anumiţi honvezi cari îndeamnă guvernul unguresc să facă procese nedrepte gazetarilor cari represintă simţul naţional al Românilor de peste hotare, pe anumiţi honvezi cari presidează curţile de juraţi cari împiedică foile din România de a intra în Ungaria, pe aceşti honvezi îi sprijină şi Evreimea din Ungaria şi Evreimea de aici.

Acei cari persecută gazetele româneşti de dincolo, acei cari aruncă în temniţă pe gazetarii noştri de peste munţi, acei cari încearcă a sfărâma legăturile fireşti dintre noi şi fraţii noştri din Ungaria, aceia se zic Maghiari, dar, cu cât o zic mai tare şi cu cât o zic mai des, cu atâta se vede că sunt mai puţin maghiari.

Pe aceşti Maghiari, domnilor, i-au plătit Ungurii destul de scump şi o să-i plătească şi mai scump prin năruirea Statului lor, pe care visează să-l vadă fundat pe base naţionale. Şi, domnilor, de la ceea ce a păţit Ungaria, a cării proprietate mare este în mâinile

„Statul acesta a fost întemeiat de nația românească, Statul acesta s-a sprijinit pe vitejia şi munca românească; Statul acesta s-a întărit prin cultura românească; Statul acesta a fost apărat de spiritul românesc, prin urmare el nu poate să trăiască decât cu acest caracter.

Dacă, din nenorocire, mulțămită păcatelor noastre, am ajunge să schimbăm caracterul României(;), atunci România nu ar mai fi România. Misiunea ei întreagă ar dispărea, nu ar putea să se menție; România, care este un centru pentru viața

---

Evreilor, a cării proprietate mijlocie este pe jumătate în mâinile Evreilor, a cării proprietate mică atârnă de băncile evreieşti, a cării industrie şi comerţ sunt represintate de evrei, a cării presă este, nouăzeci şi cinci la sută, evreiască, a cării Universitate are, în cea mai mare parte profesori evrei, a cării literatură este represintată prin poeţi şi nuvelişti evrei, din ceea ce a păţit Ungaria cu aceşti Maghiari, ai căror strămoşi au căzut de sigur în lupta de la Mohács, în cele de sub Matiaş Corvinul, şi chiar când a venit Arpad în Ungaria, ne învăţăm să nu păţim şi noi ceea ce au păţit Ungurii cu aceşti cetăţeni maghiari"., ibidem, pag. 408, 409

[65] Însă, atenţie! „Întrucât adevărata civilizaţie nu e în antagonisme care par iremediabile, ci în aplanarea lor, pentru ca sufletul omenesc să-şi poată urmări, în linişte munca şi găsi relativa fericire pe baza adevărurilor universal acceptate şi completate" (idem, *Idei asupra problemelor actuale*, pag. 11), „Statul naţional nu dă dreptul la tirania naţională, iar un stat deznaţionalizator e un organism care lucrează împotriva lui însuşi". (ibidem, pag. 182) Aşadar, „a recunoaşte elementele străine intrate în civilizaţia ta (a le respecta valoarea umană n.n.) nu e nici o scădere. Idealul constă în a lua cât mai multe de la toţi (a-ţi maximiza învăţămintele extrase din experienţa fiecăruia n.n.), în a le potrivi (a le evalua, lucid şi comparativ, atât între ele cât şi cu zestrea ta de înţelepciune), în a găsi o formă de armonizare, şi în a creea ceva potrivit ţie, propriu (adecvat n.n.) naţiei tale"., ibidem, pag. 97

[66] idem, *Chestia agitațiilor evreieşti,* în [D.P.v.I.p.I.], pag. 406

românească de pretutindeni, ar înceta fără îndoială să mai fie acest centru”[67].

Antidotul? „A gândi potrivit cu tradiția(;), a gândi potrivit cu cugetarea europeană[68], (;) a gândi potrivit cu misiunea deosebită pe care o are națiunea noastră şi care nu se poate confunda cu misiunea altor națiuni pe care am putea să le imităm”[69].

Aceasta „înseamnă a gândi ca Mihai Eminescu”[70], „a trăi o viață ca a lui: viața unui om care nu s-a vândut nimănui, care nu s-a folosit nici de munca, nici de sprijinul altuia, care s-a oferit jertfă-ntreagă pentru poporul său. Aceasta înseamnă acceptarea, fără un cuvânt de protestare, a muceniciei absolute”[71].

„Şi ce e după al nouălea cer?
Pământul şi bucuria că ai lucrat bine pe dânsul”[72].

TOTUL PENTRU HRISTOS!

---

[67] ibidem, pag. 391

[68] în sensul de a uni între dânsele „toate influenţele străine, culese din toate părţile, păstrând caracterele pe care le aveau, dar şi adaptându-le perfect fondului propriu al tradiţiei româneşti”., Nicolae Iorga, *Eminescu. El, generația lui şi generația noastră*, Conferință ținută la Bucureşti şi Vălenii de Munte în 1929, *Cuvântul*, Biblioteca de vulgarizare a Fundației culturale din Vălenii de Munte, nr. 9, în Nicolae Iorga, *Eminescu*, Studiu introductiv, note şi bibliografie de Nicolae Iliu, Editura *Junimea*, Iaşi, 1981, pag. 140, [E.]

[69] Nicolae Iorga, *Mihai Eminescu şi ca factor unitar național*, Conferință la Congresul Ligii Culturale, 28 iunie 1939 şi publicată în *Cuget clar*, Bucureşti, IV, nr. 2, iulie 20. Textul se regăseşte în [E.], pag. 319

[70] ibidem

[71] ibidem

[72] idem, *Cugetări*, pag. 207

„Cântărețul cânta. O sută de pungaşi de stradă începură să urle. Şi, când nu se auzi decât urletul lor, ei ziseră: «Cântecul nostru a învins cântecul lui». Şi chiar lume se adunase mai multă. Aveau cu ei publicul”*...

*Nicolae IORGA, *Cugetări,* pag. 226

BIBLIOGRAFIE

(nominalizează lucrările în baza cărora, prin asamblare logică de idei citate, am redactat testamentul politic al lui Nicolae Iorga)

Discursuri parlamentare, volumul I-iu: partea I-a, Editura *Bucovina*, I.E. Torouțiu, Bucureşti, 1939, [D.P.v.I..p.I.]; partea II-a, Editura *Bucovina*, I.E. Torouțiu, Bucureşti, 1939, [D.P.v.I.p.II.]

Eminescu, Studiu introductiv, note şi bibliografie de Nicolae Iliu, Editura *Junimea*, Iaşi, 1981, [E.]

Istoria poporului românesc, Ediție îngrijită de Georgeta Penelea, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, [I.P.R.]; Reproduce traducerea în limba română a lucrării în două volume: Nicolae Iorga, *Geschichte des Rümänischen Volkes in Rahmen seiner Staatsbildungen*, apărută la Gotha în 1905 în colecția *Geschichte der Europäischen Staaten.* Traducerea a fost efectuată de Otilia Teodora Ionescu (Enache) şi s-a publicat sub egida Casei Şcoalelor astfel: vol. I, Tipografia *Cultura Neamului Românesc*, Bucureşti, 1922, vol. II, III, IV-lea la Aşezământul *Datina Românească* din Vălenii de Munte, cum urmează, II, 1925; III, 1925; IV, 1927

Istoria românilor în chipuri şi icoane, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, Ediție ce reproduce textul apărut la Editura *Ramuri* S.A., Craiova, 1921, [I.R.C.I.]

Locul românilor în istoria universală, Ediție îngrijită de Radu Constantinescu, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, [L.R.I.U.]

Sfaturi pe întuneric. Conferințe la Radio, vol.I, Fundația pentru Literatură şi Artă *Regele Carol II*, Bucureşti, 1936, [S.I.C.R. v.I.]; vol.II, Fundația pentru Literatură şi Artă *Regele Carol II*, Bucureşti, 1940, [S.I.C.R.v.II.]

Studii asupra Evului Mediu românesc, Ediție îngrijită de Şerban Papacostea, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1987, [S.E.M.R.]

Badea Gheorghe, Evocare a personalității lui Gheorghe Pop de Băseşti, 1919, în Nicolae Iorga, *Oameni care au fost*, vol.II, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1967

Ce e «Patria»?, Idei dintr-o conferință ținută la Roman în ziua de 21 februarie 1910, Tipografia *Neamul Românesc*, Vălenii de Munte, 1910

Ce înseamnă popoare balcanice, Conferință ținută la Ateneul Român în ziua de 13 decembrie 1915, Tipografia şi Legătoria *Neamul Românesc*, Vălenii de Munte, 1916

Cele dintâi cristalizări de stat ale românilor, Comunicație făcută la Academia Română, Publicat în *Revista Istorică*, V, 1919, 1-2, pp. 103-113, Textul se regăseşte în [S.E.M.R.]

Chestia agitațiilor evreieşti, Discurs rostit în şedința din 11 februarie 1910 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.I.]

Chestiunile mari în Camera Reformelor, Discurs rostit în şedința din 19 iunie 1914 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.II.]

Colonizarea Daciei şi sinteza de la Dunărea de Jos, în [L.R.I.U.]

Condițiunile morale ale păcii, Conferință radiofonică al cărei text este publicat la 5 februarie 1934 în Revista *Neamul Românesc*. Textul se regăseşte în [S.I.C.R.v.I.]

Cugetări, Ediție îngrijită şi prefațată de Barbu Theodorescu, Editura Tineretului, f.a., Bucureşti, pag. 270, Reproduce textul Ediției I-a, intitulată *Gânduri şi sfaturi ale unui om ca oricare altul*, Tipografia *Neamul Românesc*, Vălenii de Munte, 1905

Decăderea clasei țărăneşti. Evreii. Viața boierilor, în [I.P.R.]

Declarația în legătură cu mişcările studenţeşti, Rostită în şedința din 5 februarie 1916 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.II.]

Despre îmbrăcăminte şi locuință, în [I.R.C.I.]

Despre Răscoalele din 1907, Discurs rostit în şedința din 12 martie 1913 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.II.]

Drama preistorică pe pământul românesc, în [L.R.I.U.]

Drepturile Românilor asupra teritoriului lor național unitar, Cuvântare ținută în numele Academiei Române în seara de 31 maiu 1919, Tipografia *Cultura Neamului Românesc*, Bucureşti, 1919

Eminescu. El, generația lui şi generația noastră, Conferință ținută la Bucureşti şi Vălenii de Munte în 1929, *Cuvântul*, Biblioteca de vulgarizare a Fundației culturale din Vălenii de Munte, nr. 9, în [E.]

Idei asupra problemelor actuale, Editura *Cugetarea*, Bucureşti, 1935

Ideile conducătoare din viața poporului românesc, Conferință din cadrul ciclului de expuneri ținut la Societatea Femeilor Române din Bucureşti în anii 1904-1905, în [I.R.C.I.]

Ilusii şi drepturi naționale în Balcani, Lecție de deschidere la Institutul de Studii Sud-Est Europene, Tipografia şi Legătoria *Neamul Românesc*, Vălenii de Munte, 1916

Istoria Evreilor în Țerile noastre, Şedința de la 13 septemvrie 1913, Extras din Analele Academiei Române, seria II - Tom XXXVI, Memoriile Secțiunii Istorice, Librăriile Socec&Co şi C. Sfetcu, Bucureşti, 1913

În chestia agitațiilor evreieşti, Discurs rostit în şedința din 18 decembrie 1909 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.I.]

În chestia Legei cârciumelor, Discurs rostit în şedința din 18 februarie 1908 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.I.]

În chestia manifestațiilor studențeşti, Discurs rostit în şedința din 17 decembrie 1909 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.I.]

În chestia scoaterii evreilor din armată, Discurs rostit în şedința din 7 martie 1908 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.I.]

În chestia Teatrului național, Discurs rostit în şedința din 27 februarie 1908 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.I.]

La Legea agrară, Discurs rostit în şedința din 13 decembrie 1907 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.I.]

La Legea asociațiunilor de muncitori, Discurs rostit în şedința din 16 decembrie 1909 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.I.]

La Reforma agrară, Discurs rostit în şedința din 9 iunie 1917 a Camerei Deputaților, în [D.P.v.I.p.II.]

Le problème de l'abandon de la Dacie par l'empereur Aurelian în *Revue Historique du Sud-Est Européen*, Bucureşti, I, 1924, 1-3, p.37-58, în Nicolae Iorga, *Studii asupra Evului Mediu românesc*, Textul se regăseşte în culegerea [L.R.I.U.]

Mihai Eminescu şi ca factor unitar național, Conferință la Congresul Ligii Culturale, 28 iunie 1939 şi publicată în *Cuget clar*, Bucureşti, IV, nr. 2, iulie 20. Textul se regăseşte în [E.]

«Minte» şi «cuminte» pentru poporul românesc, Conferință radiofonică rostită la 11 iunie 1937. Textul se regăseşte în [S.I.C.R.v.II.]

Noua direcție în învățământul românesc, Conferință radiofonică al cărei text este publicat la 26 ianuarie 1935 în Revista *Neamul Românesc*. Textul se regăseşte în [S.I.C.R.v.I.]

Oameni care au fost, vol.II, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1967

Optimism moral, Conferință radiofonică al cărei text este publicat la 31 mai 1932 în Revista *Neamul Românesc*. Textul se regăseşte în [S.I.C.R.v.I.]

Originea şi sensul direcțiilor politice în trecutul țerilor noastre, Şedința din 23 mai (5 iunie) 1916, Publicat în Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, s. II, t. XXXVIII, 1915-1916, p. 921-941, textul se regăseşte în [S.E.M.R.]

Partidele şi Țara, Discuția la Mesagiu, 23 noiembrie 1909*,* în [D.P.v.I.p.I.]

Problema părăsirii Daciei de către Împăratul Aurelian, Comunicare ținută la *Academie des Inscriptions* din Paris, publicată în limba franceză în *Revue Historique du Sud-Est Européen*, Bucureşti, I, 1924, 1-3, p.37-58, în [S.E.M.R.]

Sârbi, bulgari şi români în Peninsula Balcanică în Evul Mediu, Şedința de la 9 octombrie 1915, Publicat în Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, s. II, t. XXXVIII, 1915-1916, p. 107-126, textul se regăseşte în [S.E.M.R.]

«Sfânt» şi «sfințenie» la poporul românesc, Conferință radiofonică rostită la 25 iunie 1937. Textul se regăseşte în [S.I.C.R.v.II.]

Solidaritatea națională, Conferință radiofonică al cărei text este publicat la 26 ianuarie 1935 în Revista *Neamul Românesc*. Textul se regăseşte în [S.I.C.R.v.I.]

Tragedia studentului român, Conferință radiofonică al cărei text este publicat la 11 septembrie 1934 în Revista *Neamul Românesc*. Textul se regăseşte în [S.I.C.R.v.I.]

Viața sufletească a poporului român, Conferință din cadrul ciclului de expuneri ținut la Societatea Femeilor Române din Bucureşti în anii 1904-1905, în [I.R.C.I.]

--------------- * * --------------